

ח א, ב וידבר יהוה אל-משה לאמר: דבר אל-אהרן ואמרת אליו בהעלתך נז בהעלתך
 ג את-הנרות אל-מול פני המנוחה יאירו שבעת הנרות: ויעש כן אהרן
 ד אל-מול פני המנוחה העלה נרותיה כאשר צוה יהוה את-משה: וזה
 מעשה המנוחה מקשה זהב עד-ירכה עד-פרחה מקשה הוא כמראה
 אשר הראה יהוה את-משה כן עשה את-המנוחה:

ה, ו וידבר יהוה אל-משה לאמר: קח את-הלואים מתוך בני ישראל וטהרת נח
 ז אתם: וכה-תעשה להם לטהרם הזה עליהם מי חטאת והעבירו תער
 ח על-כל-בשרם וכבסו בגדיהם והטהרו: ולקחו פר בן-בקר ומנחתו
 ט סלת בלילה בשמן ופר-שני בן-בקר תקח לחטאת: והקרבת
 את-הלואים לפני אהל מועד והקהלת את-כל-עדת בני ישראל:

תרגום אונקלוס

א ומליל יי עם משה למימר ב מלל עם אהרן ומימר לה באדלקותך ית בוציניא לקבל אפי מנרתא יהון מנחרין שבועא בוציניא ג ועבד כן אהרן
 לקבל אפי מנרתא אדלק בוציניא כמה די פקיד יי ית משה ד ודין עובד מנרתא נגידיא דהב עד שידה עד שושנה נגידיא היא כחזא די אחזי יי
 ית משה כן עבד ית מנרתא ה ומליל יי עם משה למימר ו קרב ית לואי מגו בני ישראל ותדפי יתהון ז וכדין תעבד להון לדכואיהון אדי עליהון
 מיא דחטאתא ויעברון מספר על כל בשרהון ויתורון לבושיהון וידכון ח ויסבון תור פר תורי ומנחתה סלתא דפילא במשח ותור תנין פר תורי
 תסב לחטאתא ט ותקרב ית לואי לקדם משפן זמנא ותכנוש ית כל פנשתא דבני ישראל י ותקרב ית לואי קדם יי ויסמכון בני ישראל ית ידיהון

פירוש רש"י

שלפני השרים: עד ירכה עד פרחה. כלומר גופה של מנוחה כלה
 וכל התלוי בה: עד ירכה. שהוא אבר גדול: עד פרחה. שהוא
 מעשה דק שבה, הפל "מקשה". ודרך "עד" לשמש בלשון זה,
 כמו "מגדיש ועד קמה ועד כרם ית" (שופטים י:כז): כמראה אשר
 הראה וגו'. כתבנית אשר הראהו בהר, כמו שנאמר "וראה ועשה
 בתבניתם וגו'" (שמות יח:מ): כן עשה את המנוחה. מי שעשאה.
 ומדרש אגדה, על ידי הקדוש ברוך הוא נעשית מאליה:
 (ו) קח את הלואים. קחם בדברים, אשריכם שתזכו להיות שמשים
 למקום: (ז) הזה עליהם מי חטאת. של אפר הפרה, מפני טמאי
 מתים שבהם: והעבירו תער. מצאתי בדברי רבי משה הדרשן,
 לפי שנתנו כפרה על הבכורות שעבדו עבודה זרה, והיא קרויה
 זבחי מתים, והמצרע קרוי "מת" (להלן יא:כה), הזקיקם תגלחת
 כמצורעים: (ח) ולקחו פר בן בקר. והוא עולה, כמו שכתוב
 "ועשה וגו' ואת האחד עלה" (להלן פסוק יב), והוא קרבן צבור
 בעבודה זרה (להלן יד:כה): ופר שני. מה תלמוד לומר "שני", לומר
 לך, מה עולה לא נאכלת אף חטאת לא נאכלת, ובזו יש סמך
 לדבריו בתורת כהנים. ואומר אני שהוראת שעה היתה,
 ששעיר היה להם להביא לחטאת עבודה זרה עם פר העולה:
 (ט) והקהלת את כל עדת. לפי שהלואים נתונים קרבן כפרה
 תחתיהם, יבואו ויעמדו על קרבנם ויסמכו את ידיהם עליהם:

סדר ח (ב) בהעלתך. למה נסמכה פרשת המנוחה לפרשת
 הנשיאים, לפי שפשראה אהרן חנכת הנשיאים חלשה
 אז דעתו, שלא היה עמהם בחנכה לא הוא ולא שבטו,
 אמר לו הקדוש ברוך הוא, חייך, שלך גדולה משלהם,
 שאתה מדליק ומיטיב את הנרות: בהעלתך. על שם שהלהב
 עולה כתוב בהדלקתן לשון עליה, שצריך להדליק עד
 שתהא שלהבת עולה מאליה. ועוד דרשו רבותינו מכאן
 שמעלה היתה לפני המנוחה שעליה הפהן עומד ומיטיב:
 אל מול פני המנוחה. אל מול נר האמצעי, שאינו פקנים אלא
 בגוף של מנוחה: יאירו שבעת הנרות. ששה שעל ששת
 הקנים, שלשה המזרחיים פונים למול האמצעי הפתילות
 שבהן, וכן שלשה המערביים ראשי הפתילות
 למול האמצעי, ולמה, כדי שלא יאמרו, לאורה הוא צריך:
 (ג) ויעש כן אהרן. להגיד שבחו של אהרן שלא שנה:
 (ד) וזה מעשה המנוחה. שהראהו הקדוש ברוך הוא באצבע
 לפי שנתקשה בה, לכך נאמר "וזה": מקשה. בסד"ץ בלעז,
 לשון "דא לדא נקשן" (דניאל ג:מד), עשת של כפר זהב היתה,
 ומקיש בקרנס וחותר בכשיל לפשט איבריה כתקונן, ולא
 נעשית איברים איברים על ידי חבור: עד ירכה עד פרחה.
 "ירכה" היא השדה שעל הרגלים, חלול, כדרך מנורות כסף

ח' וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי יְהוָה וְסַמְכוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יְדֵיהֶם
 י"א עַל־הַלְוִיִּם: וְהִנִּיף אֹהֶרֶן אֶת־הַלְוִיִּם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 י"ב וְהָיוּ לְעֹבֵד אֶת־עֲבֹדַת יְהוָה: וְהַלְוִיִּם יִסְמְכוּ אֶת־יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַפָּרִים
 וְעֹשֶׂה אֶת־הָאֶחָד חֹטָאת וְאֶת־הָאֶחָד עֹלָה לַיהוָה לְכַפֵּר עַל־הַלְוִיִּם:
 י"ג וְהֶעֱמַדְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי אֹהֶרֶן וּלְפָנַי בְּנִי וְהִנַּפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה לַיהוָה:
 י"ד, טו' וְהִבְדַּלְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם: וְאַחֲרֵי־כֵן יָבֹאוּ
 טז הַלְוִיִּם לְעֹבֵד אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְטַהַרְתָּ אֹתָם וְהִנַּפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה: כִּי נִתְּנִים
 נִתְּנִים הֵמָּה לִי מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּחַת פְּטָרַת כָּל־רֶחֶם בְּכוֹר כֹּל מִבְּנֵי
 י"ז יִשְׂרָאֵל לְקַחְתִּי אֹתָם לִי: כִּי לִי כָל־בְּכוֹר בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאָדָם וּבַבְּהֵמָה
 י"ח בְּיוֹם הַכֹּתִי כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הִקְדַּשְׁתִּי אֹתָם לִי: וְאָקַח אֶת־הַלְוִיִּם
 י"ט תַּחַת כָּל־בְּכוֹר בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל: וְאֶתְּנָה אֶת־הַלְוִיִּם נִתְּנִים | לְאֹהֶרֶן וּלְבְנָיו
 מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְעֹבֵד אֶת־עֲבֹדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּאֹהֶל מוֹעֵד וּלְכַפֵּר
 עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִהְיֶה בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נֶגֶף בְּגִשְׁת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
 כ' אֶל־הַקֹּדֶשׁ: וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאֹהֶרֶן וְכָל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְלוּיִם כֹּכֹל
 כ"א אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה לְלוּיִם כִּן־עָשׂוּ לָהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיִּתְחַטְּאוּ

תרגום אונקלוס

י' ותקרב ית לואי קדם יי ויסמכון בני ישראל ית ידיהון על לואי יא וירים אהרן ית לואי ארמא קדם יי מן בני ישראל ויהון למפלח ית פלחנא דיי יב ולואי יסמכון ית ידיהון על ריש תוריא ועביד ית חד חטאתא וית חד עלתא קדם יי לכפרא על לואי יג ותקם ית לואי קדם אהרן וקדם בנוהי ותרים יתהון ארמא קדם יי יד ותפריש ית לואי מגו בני ישראל ויהון משמשין קדמי לואי טו ובתר פן יעלו לואי למפלח ית משפן זמנא ותדכי יתהון ותרים יתהון ארמא טז ארי אפרשא מפרשין אנון לי מגו בני ישראל חלף פתח כל ולדא בוכרא כלא מבני ישראל קרבית יתהון קדמי יז ארי דילי כל בוכרא בבני ישראל באנשא ובכעירא ביומא דקטלית כל בוכרא בארעא דמצרים אקדשית יתהון קדמי יח וקרביית ית לואי חלף כל בוכרא בבני ישראל יט ויהבית ית לואי מסירין לאהרן ולבנוהי מגו בני ישראל למפלח ית פולחן בני ישראל במשפן זמנא ולכפרא על בני ישראל ולא יהי בבני ישראל מותא במקרב בני ישראל לקודשא כ ועבד משה ואהרן וכל כנשתא דבני ישראל ללואי ככל די פקיד יי ית משה ללואי פן עבדו להון בני ישראל כא ואדכיו

פירוש רש"י

(יא) והניף אהרן את הלוים תנופה. כדרך שאשם מצרע טעון (תנופה חי. שלש תנופות נאמרו בפרשה זו, הראשונה לבני קהת, לכך נאמר בם "והיו לעבד את עבודת ה'", לפי שעבודת קדש הקדשים עליהם, "הארן והשלחן וגו'" (לעיל ג'לא). השנייה לבני גרשון, לכך נאמר בם "תנופה לה'" (להלן פסוק יג), שאף עליהם היתה עבודת הקדש, ריעות וקרסים הנראים בבית קדש הקדשים, והשלישית לבני מררי (להלן פסוק טו): (טז) נתנים נתנים. נתונים למשא, נתונים לשיר: פטרת. פתיחת:

(יז) כי לי כל בכור. שלי היו הבכורות בקו הדין, שהגנתי עליהם בין בכורי מצרים, ולקחתי אותם לי עד שטעו בעגל, ועכשו "ואקח את הלוים וגו'" (להלן פסוק יח): (יט) ואתנה וגו'. חמשה פעמים נאמר "בני ישראל" במקרא זה, להודיע חבתן שונכפלו אזכרותיהן במקרא אחד פמנין חמשה חמשי תורה, זו ראיתי בכראשית רבה: ולא יהיה בבני ישראל נגף. שלא יצטרכו לגשת אל הקדש, שאם יגשו יהיה נגף: (כ) ויעש משה ואהרן וכל עדת וגו'. משה העמידן, ואהרן הניפם, וישראל סמכו את ידיהם:

ח הַלְוִיִּם וַיִּכְבְּסוּ בְגָדֵיהֶם וַיִּנָּף אֶהָרֶן אֶתֶם תִּנּוּפָה לִפְנֵי יְהוָה וַיִּכְפֹּר עֲלֵיהֶם
 כב אֶהָרֶן לְטַהֵרָם: וְאַחֲרֵי־כֵן בָּאוּ הַלְוִיִּם לַעֲבֹד אֶת־עַבְדְּתֶם בְּאֶהֱל מוֹעֵד
 לִפְנֵי אֶהָרֶן וּלְפָנַי בְּנִי כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה עַל־הַלְוִיִּם כֵּן
 כג עָשׂוּ לָהֶם: וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: נט
 כד זֹאת אֲשֶׁר לְלוֹיִם מִבֶּן חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה יָבוֹא לְצַבָּא צַבָּא
 כה בַּעֲבַדְת אֶהֱל מוֹעֵד: וּמִבֶּן חָמֵשׁ שָׁנָה יָשׁוּב מִצַּבָּא הַעֲבָדָה וְלֹא יַעֲבֹד
 כו עוֹד: וְשֵׁרֵת אֶת־אָחִיו בְּאֶהֱל מוֹעֵד לְשֹׁמֵר מִשְׁמֵרֵת וְעַבְדָּה לֹא יַעֲבֹד
 ככה תַּעֲשֶׂה לְלוֹיִם בְּמִשְׁמֵרֵתֶם:

כז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבַר־סִינַי בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִיית לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם ס שלישי ג
 כח בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לֵאמֹר: וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַפֶּסַח בְּמוֹעֵדוֹ:
 כט בְּאַרְבַּעַת עֶשְׂרִים בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה בֵּין הָעֲרָבִים תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ בְּמַעְדּוֹ
 ל כָּל־חֻקְתּוֹ וּכְכֹל־מִשְׁפָּטָיו תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ: וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 לא לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח: וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַפֶּסַח בְּרִאשׁוֹן בְּאַרְבַּעַת עֶשְׂרִים יוֹם לַחֹדֶשׁ בֵּין
 הָעֲרָבִים בְּמִדְבַר סִינַי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְנֵי

תרגום אונקלוס

לְוִיִּם וַיִּכְבְּסוּ בְגָדֵיהֶם וַיִּנָּפֵי אֶהָרֶן אֶתֶם לְדוֹכֹאֵיהוֹן כַּב וּבִתְרָא כֵּן עֵלוּ לְוִאֵי לְמַפְלַח יֵת פּוֹלְחָנְהוֹן
 בְּמִשְׁכַּן זְמַנָּא קָדָם אֶהָרֶן וְקָדָם בְּנוֹהֵי כְּמָא דִּי פְקִיד יֵי יֵת מִשָּׁה עַל לְוִאֵי כֵּן עֲבָדוּ לְהוֹן כַּג וּמְלִיל יֵי עִם מִשָּׁה לְמִימְרָא כִּד דָּא דִּי לְוִאֵי
 מִבְּרָא חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים שָׁנִין וְלַעֲלָא יֵיתִי לְחִילָא חִילָא בְּפּוֹלְחָן מִשְׁכַּן זְמַנָּא כַּה וּמִבְּרָא חָמֵשׁ שָׁנִין יֵתוּב מִחִיל פּוֹלְחָנָא וְלֹא יִפְלַח עוֹד
 כו וַיִּשְׁמַשׁ עִם אָחוּהִי בְּמִשְׁכַּן זְמַנָּא לְמַטְרָא וּפּוֹלְחָנָא לֹא יִפְלַח בְּדִין תַּעֲבִיד לְוִאֵי בְּמִטְרַתְהוֹן כו וּמְלִיל יֵי עִם מִשָּׁה בְּמִדְבַרָא דְּסִינַי
 בְּשֵׁתָא תְּנִיתָא לְמַפְקָהוֹן מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בִּירְחָא קְדָמָה לְמִימְרָא כַּה וַיַּעֲבֹדוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יֵת פֶּסַחָא בְּזִמְנִיָּה כַּט בְּאַרְבַּעַת עֶשְׂרִים יוֹמָא
 בִּירְחָא הַדִּין בֵּין שְׁמֵשִׁיא תַּעֲבֹדוּן יֵתָה בְּזִמְנָה כְּכֹל גְּזֵרְתָהּ וּכְכֹל דְּחֻזִּי לָהּ תַּעֲבֹדוּן יֵתָה ל וּמְלִיל מִשָּׁה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַעֲבַד פֶּסַחָא
 לא וְעֲבָדוּ יֵת פֶּסַחָא בְּנִסָּן בְּאַרְבַּעַת עֶשְׂרִים יוֹמָא לִירְחָא בֵּין שְׁמֵשִׁיא בְּמִדְבַרָא דְּסִינַי כְּכֹל דִּי פְקִיד יֵי יֵת מִשָּׁה כֵּן עֲבָדוּ בְּנֵי

פירוש רש"י

(כז) בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן. פְּרָשָׁה שֶׁבְּרִאשׁוֹן הַסֵּפֶר לֹא נֶאֱמָרָה עַד אֵינִי,
 לְמַדְתָּ שְׂאִין סֹדֵר מִקְדָּם וּמֵאוּחָר בְּתוֹרָה. וְלֵמָּה לֹא פָתַח בְּזוֹ,
 מִפְּנֵי שֶׁהוּא גְּנוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּל אַרְבַּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל
 בְּמִדְבַר לֹא הִקְרִיבוּ אֶלָּא פֶסַח זֶה בְּלִבָּד: (כח) בְּמוֹעֵדוֹ. אָף
 בְּשַׁבָּת, "בְּמוֹעֵדוֹ" אָף בְּטַמְאָה: (כט) כָּל חֻקְתּוֹ. אֵלוּ מִצְוֹת
 שֶׁבְּגוֹפּוֹ, "שֶׁה תְּמִים זָכַר בֶּן שָׁנָה" (שְׁמוֹת ח:טו): וּכְכֹל מִשְׁפָּטָיו. אֵלוּ
 מִצְוֹת שֶׁעַל גּוֹפּוֹ מִמְּקוֹם אַחֵר, כַּגוֹן שֶׁבַעַת יָמִים לְמִצְהָ וּלְבַעוֹר
 חֻמֵּי: (ל) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְגו'. מֵה תְּלַמּוּד לּוֹמֵר, וְהֵלֵא כָּבֵד נֶאֱמָר
 "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מַעֲדֵי ה'" (וַיִּקְרָא יט:ל), אֶלָּא כִּשְׁשֻׁמְעַ פְּרָשָׁת
 מוֹעֲדִים מִסִּינַי אֶמְרָה לָהֶם, וְחֹזֵר וְהִזְהִירָם בְּשַׁעַת מַעֲשֵׂה:

(כב) כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' וְגו' כֵּן עָשׂוּ. לְהַגִּיד שֶׁבַח הָעוֹשִׁין וְהַנֶּעֱשֵׂה
 בָּהֶם, שֶׁאֲחַד מֵהֶם לֹא עָכַב: (כד) זֹאת אֲשֶׁר לְלוֹיִם. שְׁנַיִם פּוֹסְלִין
 בָּהֶם, וְאֵין הַמוּמִין פּוֹסְלִין בָּהֶם: מִבֶּן חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים. וּבְמִקּוֹם אַחֵר
 אוֹמֵר "מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה" (לְעִיל ג:נד), הָא כִּי צִדָּד, מִבֶּן כ"ה בָּא
 לְלַמּוֹד הַלְכוֹת עֲבוּדָה וְלוֹמַד חָמֵשׁ שָׁנִים, וּבֶן שְׁלֹשִׁים עוֹבֵד,
 מִכָּאן לְתַלְמִיד שֶׁלֹּא רָאָה סִמְנָן יָפָה בְּמִשְׁנֵתוֹ בְּחָמֵשׁ שָׁנִים
 שֶׁשׁוּב אֵינּוּ רוֹאָה: (כה) וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד. עֲבוּדַת מִשָּׂא בְכַתֵּף,
 אֲבָל חוֹזֵר הוּא לְנַעֲלֵת שַׁעֲרִים וְלִשְׁרִי וְלְטַעוֹן עֲגָלוֹת, וְזוֹהוּ
 "וְשֵׁרֵת אֶת אָחִיו", עִם אָחוּהִי, כְּתַרְגוּמוֹ: (כו) לְשֹׁמֵר מִשְׁמֵרֵת.
 לְחַנּוּת סָבִיב לְאֶהֱל וּלְהַקִּים וּלְהוֹרִיד בְּשַׁעַת הַמִּסְעוֹת:

ח לב יִשְׂרָאֵל: וַיְהִי אַנְשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טִמְאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם וְלֹא־יָכְלוּ בַּהֲעֵלְתָךְ לַעֲשׂוֹת־הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּקְרְבוּ לְפָנַי מֹשֶׁה וּלְפָנַי אֶהְרֹן בַּיּוֹם הַהוּא: לג וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים הֲהִמָּה אֵלָיו אֲנַחְנוּ טִמְאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם לָמָּה נִגְרַע לד לְבַלְתִּי הַקְרִיב אֶת־קֶרְבֶּן יְהוָה בְּמַעַדְוֹ בַּתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֹשֶׁה עֲמְדוּ וְאַשְׁמְעָה מֵהַיְצוּהַ יְהוָה לָכֶם: לה, לו וַיִּדְבֹר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ סו כִּי־יְהִיֶּה טָמֵא | לְנֶפֶשׁ אוֹ בְדֶרֶךְ רַחֲקָה לָכֶם אוֹ לְדֶרֶתִיכֶם וַעֲשֵׂה פֶסַח לו לַיהוָה: בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹם בֵּין הָעֲרָבִים יַעֲשׂוּ אֹתוֹ לח עַל־מִצּוֹת וּמִרְרִים יֹאכְלֵהוּ: לֹא־יִשְׂאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְעַצֵּם לֹא לט יִשְׁבְּרוּ־בוֹ כְּכֹל־חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ: וְהָאִישׁ אֲשֶׁר־הוּא טָהוֹר וּבְדֶרֶךְ לֹא־הָיָה וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וּנְכַרְתָּהּ הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מֵעַמִּיָּה כִּי | קֶרְבֶּן מִ יְהוָה לֹא הַקְרִיב בְּמַעַדְוֹ חֲטָאוֹ יִשָּׂא הָאִישׁ הַהוּא: וְכִי־יָגוּר אֶתְכֶם גֵּר וַעֲשֵׂה פֶסַח לַיהוָה כְּחֻקַּת הַפֶּסַח וּכְמִשְׁפָּטוֹ כֵּן יַעֲשֵׂה חֻקָּה אַחַת

תרגום אונקלוס

ישראל לב והווי גבריא די הווי מסאבין לטמי נפשא דאנשא ולא יכילו למעבד פסחא ביומא ההוא וקריבו קדם משה וקדם אהרן ביומא ההוא לג ואמרו גבריא האנון לה אנחנא מסאבין לטמי נפשא דאנשא למא נתמנע בדיל דלא לקרבא ית קרבנא דיי בזמניה בגו בני ישראל לד ואמר להון משה עד דאשמע מה דיתפקד מן קדם יי על דילכון לה ומליל יי עם משה למימר לו מלל עם בני ישראל למימר גבר גבר ארי יהי מסאב לטמי נפשא דאנשא או בארחה רחיקא לכון או לדריכון ויעבד פסחא קדם יי לו בירחה תנינא בארבעת עשרא יומא בין שמשא יעבדון יתה על פטיר ומרין ייכלנה לח לא ישארון מנה עד צפרא וגרמא לא יתברון בה ככל גזרת פסחא יעבדון יתה לט וגברא דהוא דכי ובארח לא הוה ויתמנע למעבד פסחא וישתצי אנשא ההיא מעמה ארי קרבנא דיי לא קריב בזמנה חובה יקבל גברא ההוא מ וארי יתגיר עמכון גיורא ויעבד פסחא קדם יי כגזרת פסחא וכדחזי לה כן יעבד קמא חד

פירוש רש"י

(לב) לפני משה ולפני אהרן. כששניהם יושבין בבית המדרש באו ושאלום. ולא יתכן לומר זה אחר זה, שאם משה לא היה יודע, אהרן מנין לו: (לג) למה נגרע. אמר להם, אין קדשים קרבים בטמאה. אמרו לו, יזרק הדם עלינו בכהנים טהורים ויאכל הבשר לטהורים, אמר להם "עמדו ואשמעה", כתלמיד המבטח לשמוע מפי רבו, אשרי ילוד אשה שפך מבטח, שפל זמן שהיה רוצה היה מדבר עם השכינה. וראויה היתה פרשה זו להאמר על ידי משה

כשאך כל התורה כלה, אלא שזכו אלו שתאמר על ידיהן, שמגלגלין זכות על ידי זכאי: (לו) או בדרך רחקה. נקוד עליו, לומר לא שרחוקה ודאי, אלא שהיה חוץ לאסקפת העזרה כל זמן שחיטה. פסח שני מצה וחמץ עמו בבית, ואין שם יום טוב, ואין אסור חמץ אלא עמו באכילתו: (מ) וכי יגור אתכם גר ועשה פסח. יכול כל המתגיר יעשה פסח מיד, תלמוד לומר "חקה אחת וגו'", אלא כך משמעו, "וכי יגור אתכם גר" ובא עת לעשות פסח עם חבירו, כחקה וכמשפט יעשה:

ח

מא

יְהִי־לָכֶם וְלַגֵּר וְלֵאזְרַח הָאָרֶץ:

וּבַיּוֹם הַקָּיִים סב

רביעי ד

אֶת־הַמִּשְׁכָּן כַּסֵּה הָעֲנַן אֶת־הַמִּשְׁכָּן לְאַהֲלֵי הָעֵדוּת וּבַעֲרֹב יְהִי־הָיָה

בהעלתך

מב עַל־הַמִּשְׁכָּן כַּמְרָאֵה־אֵשׁ עַד־בִּקְרֹ: כֵּן יְהִי־תָמִיד הָעֲנַן יִכְסֶּנּוּ

מג וּמְרָאֵה־אֵשׁ לַיְלָה: וּלְפִי הָעֲלוֹת הָעֲנַן מֵעַל הָאֹהֶל וְאַחֲרֵי כֵן יִסְעוּ בְנֵי

מד יִשְׂרָאֵל וּבַמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכֹּן־שָׁם הָעֲנַן שָׁם יַחֲנוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל: עַל־פִּי

יהוה יִסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל־פִּי יְהוָה יַחֲנוּ כָּל־יְמֵי אֲשֶׁר יִשְׁכֹּן הָעֲנַן

מה עַל־הַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ: וּבַהֲאָרֶץ הָעֲנַן עַל־הַמִּשְׁכָּן יָמִים רַבִּים וְשָׁמְרוּ

מו בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־מִשְׁמַרְתּוֹ יְהוָה וְלֹא יִסְעוּ: וְיֵשׁ אֲשֶׁר יְהִי־הָעֲנַן יָמִים

מז מִסְפָּר עַל־הַמִּשְׁכָּן עַל־פִּי יְהוָה יַחֲנוּ וְעַל־פִּי יְהוָה יִסְעוּ: וְיֵשׁ אֲשֶׁר יְהִי־הָיָה

הָעֲנַן מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר וְנִעְלָה הָעֲנַן בַּבֹּקֶר וְנִסְעוּ אוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה וְנִעְלָה

מח הָעֲנַן וְנִסְעוּ: אוֹ־יָמִים אוֹ־חֹדֶשׁ אוֹ־יָמִים בַּהֲאָרֶץ הָעֲנַן עַל־הַמִּשְׁכָּן

מט לִשְׁכֹּן עֲלָיו יַחֲנוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִסְעוּ וּבַהֲעֲלֹתוֹ יִסְעוּ: עַל־פִּי יְהוָה

יַחֲנוּ וְעַל־פִּי יְהוָה יִסְעוּ אֶת־מִשְׁמַרְתּוֹ יְהוָה שָׁמְרוּ עַל־פִּי יְהוָה

בִּיד־מִשָּׁה:

תרגום אונקלוס

יהי לכוּן ולגיוּרא וליציבא דארעא מא וביומא דאתקם ית משכנא חפא עננא ית משכנא למשכנא דסהדותא וברמשא הוה על משכנא כחזו אשתא עד צפרא מב כן הוה תדירא עננא חפי לה וחיזו אשתא בליילא מג ולפום אסתלקות עננא מעלוי משכנא ובתור כן נטלין בני ישראל ובאתרא דשרי תמן עננא תמן שרון בני ישראל מד על מימרא דיי נטלין בני ישראל ועל מימרא דיי שרון כל יומין די שרי עננא על משכנא שרון מה ובאורכות עננא על משכנא יומין סגיאין ויטרון בני ישראל ית מטרת מימרא דיי ולא נטלין מו ואית די הוה עננא יומי דמנין על משכנא על מימרא דיי שרון ועל מימרא דיי נטלין מו ואית די הוה עננא מרמשא ועד צפרא ומסתלק עננא בצפרא ונטלין או ימם ולילי ומסתלק עננא ונטלין מח או תרין יומין או ירחא או עדן בעדן באורכות עננא על משכנא למשרי עלוהי שרון בני ישראל ולא נטלין ובאסתלקותה נטלין מט על מימרא דיי שרון ועל מימרא דיי נטלין ית מטרת מימרא דיי נטלין על מימרא דיי בידיא דמשה

פירוש רש"י

כמין קורה, תקעו והריעו ותקעו, ולא היה מהלך עד שמשא אומר "קומה ה'" (להלן ט:לה), ונסע דגל מחנה יהודה. זו בספרי: ועל פי ה' יחנו. כיון שהיו ישראל חונים, עמוד הענן מתמר ועולה ונמשך על גבי בני יהודה כמין ספה, ולא היה נפרש עד שמשא אומר "שובה ה' רבבות אלפי ישראל", הוי אומר על פי ה' וכיד משה (על פי פסוק מט): (מו) ויש. כלומר, ופעמים: ימים מספר. ימים מועטים: (מח) או ימים. שנה, כמו "ימים תהיה גאלתו" (ויקרא כ:טז):

(מא) המשכן לאהל העדת. המשכן העשוי להיות אהל ללוחות העדות: יהיה על המשכן. כמו 'הוה על המשכן', וכן לשון כל הפרשה: (מג) העלות הענן. כתרגומו "אסתלקות", וכן "ונעלה הענן" (להלן מ:ז). ולא יתכן לכתוב 'ולפי עלות הענן ועלה הענן', שאין זה לשון סלוק אלא צמות ועליה, כמו "הנה עב קטנה ככף איש עלה מים" (מלכים ט:ו): (מד) על פי ה' יסעו. שנינו במלאכת המשכן, כיון שהיו ישראל נוסעים, היה עמוד הענן מתקפל ונמשך על גבי בני יהודה

ט א, ב וידבר יהוה אל־משה לאמר: עשה לך שתי חצוצרות כסף מקשה סג ה בהעלתך ג תעשה אתם והיו לך למקרא העדה ולמסע את־המחנות: ותקעו בהן ד ונועדו אליך כל־העדה אל־פתח אהל מועד: ואם־באחת יתקעו ה ונועדו אליך הנשיאים ראשי אלפי ישראל: ותקעתם תרועה ונסעו ו המחנות החנים קדמה: ותקעתם תרועה שנית ונסעו המחנות החנים ז תימנה תרועה יתקעו למסעיהם: ובהקהיל את־הקהל תתקעו ולא ח תריעו: ובני אהרן הכהנים יתקעו בחצוצרות והיו לכם לחקת עולם ט לדרתיכם: וכי־תבאו מלחמה בארצכם על־הצר הצר אתכם והרעתם בחצוצרות ונזכרתם לפני יהוה אלהיכם ונושעתם מאיביכם: וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשכם ותקעתם בחצוצרות על עלתיכם ועל זבחי שלמיכם והיו לכם לזכרון לפני אלהיכם אני יהוה אלהיכם:

תרגום אונקלוס

א ומליל יי עם משה למימר ב עבד לך תרתינן חצוצרין דכסף נגיד תעבד יתהון ויהוין לך לערעא כנשתא ולאטלא ית משריתא ג ויתקעון בהון ויזמננון לותף כל כנשתא לתרע משפן זמנא ד ואם פחדא יתקעון ויזמננון לותף רברביא וישי אלפיא דישראל ה ויתקעון ויבבא ויטלון משריתא דשרן קדומא ו ויתקעון ויבבא תנינות ויטלון משריתא דשרן דרומא ויבבא יתקעון למטלגיהון ז ובמכנש ית קהלא תתקעון ולא תיבבון ח ובני אהרן פהניא יתקעון בחצוצרתא ויהוין לכוון לקים עלם לדריכוון ט וארי תעלון לאגחא קרבא בארעכוון על מעיקי דמעיקין לכוון ותיבבון בחצוצרתא וייעול דוכריכוון לטבא קדם יי אלהכוון ויתפרקון מסנאיכוון י וביום חדותכוון ובמועדיכוון וברישי ריחיכוון ויתקעון בחצוצרתא על עלותכוון ועל נכסת קודשיכוון ויהוין לכוון לדוכרנא קדם אלהכוון אנא יי אלהכוון

פירוש רש"י

סדר ט (ב) עשה לך. שיהיו תוקעין לפניך כמלך, כמו שנאמר "ויהי בישרון מלך" (דברים כו:ה): עשה לך. משלך: עשה לך. אתה עושה ומשתמש בהם ולא אחר: למקרא העדה. כשתרצה לדבר עם הסנהדרין ושאר העם ותקראם לאסוף אליך, תקראם על ידי חצוצרות: ולמסע את המחנות. בשעת סלוק מסעות תתקעו בהם לסימן. נמצאת אתה אומר, על פי שלשה היו נוסעים, על פי הקדוש ברוך הוא ועל פי משה ועל פי חצוצרות: מקשה. מהעשת תעשה בהקשת הקרנס: (ג) ותקעו בהן. בשתיהן, והוא סימן למקרא העדה, שנאמר "ונועדו אליך כל העדה אל פתח אהל מועד": (ד) ואם באחת יתקעו. הוא סימן למקרא הנשיאים, שנאמר "ונועדו אליך הנשיאים", ואף הן יעידתן אל פתח אהל מועד, ומגזרה שוה הוא בא בספרי: (ה) ותקעתם תרועה. סימן מסע המחנות תקיעה תרועה ותקיעה, כך הוא

גדרש בספרי מן המקראות היתרים: (ז) ובהקהיל את הקהל וגו'. לפי שהוא אומר "ויהיו לך למקרא העדה ולמסע את המחנות", מה מקרא העדה תוקע בשני כהנים ובשתיהן, שנאמר "ותקעו בהן וגו'", אף מסע המחנות בשתיהם. יכול מה מסע המחנות תוקע ומריע ותוקע, אף מקרא העדה תוקע ומריע ותוקע, ומעתה אין חלוק בין מקרא העדה למסע את המחנות, תלמוד לומר "ובהקהיל את הקהל וגו'", לומר שאין תרועה למקרא העדה, והוא הדין לנשיאים. הרי סימן לשלשתם, מקרא העדה בשתים, ושל נשיאים באחת, וזו וזו אין בהם תרועה, ומסע המחנות בשתים על ידי תרועה ותקיעה: (ח) ובני אהרן הכהנים יתקעו. במקראות ובמסעות הללו: (י) על עלתיכם. בקרבן צבור הכתוב מדבר: אני ה' אלהיכם. מכאן למדנו מלכיות עם זכרונות ושופרות, שנאמר "ותקעתם", הרי שופרות, "לזכרון", הרי זכרונות, "אני ה' אלהיכם", זו מלכיות וכו':

ט יא ויהי בשנה השנית בחדש השני בעשרים בחדש נעלה הענן מעל סד חמישי ו
 יב משכן העדת: ויסעו בני ישראל למסעיהם ממדבר סיני וישכן הענן בהעלתך
 יג, יד במדבר פארן: ויסעו בראשנה על-פי יהוה ביד-משה: ויסע דגל
 מחנה בני-יהודה בראשנה לצבאתם ועל-צבאו נחשון בן-עמינדב:
 טו, טז ועל-צבא מטה בני יששכר נתנאל בן-צוער: ועל-צבא מטה בני זבולן
 יז אליאב בן-חלון: והורד המשכן ונסעו בני-גרשון ובני מררי נשאי
 יח המשכן: ונסע דגל מחנה ראובן לצבאתם ועל-צבאו אליצור
 יט בן-שדיאור: ועל-צבא מטה בני שמעון שלמיאל בן-צורישידי:
 כ, כא ועל-צבא מטה בני-גד אליסף בן-דעואל: ונסעו הקהתים נשאי
 כב המקדש והקימו את-המשכן עד-באם: ונסע דגל מחנה בני-אפרים
 כג לצבאתם ועל-צבאו אלישמע בן-עמיהוד: ועל-צבא מטה בני מנשה
 כד גמליאל בן-פדהצור: ועל-צבא מטה בני בנימן אבידן בן-גדעוני:
 כה ונסע דגל מחנה בני-דן מאסף לכל-המחנות ועל-צבאו

תרגום אונקלוס

יא והנה בשתא תניתא בירחא תנינא בעשרין לירחא אסתלק עננא מעלוי משכנא דסדודותא יב ונטלו בני ישראל למטלניהון ממדברא דסיני
 ושרא עננא במדברא דפארן יג ונטלו בקדמיתא על מימרא ד? בידא דמשה יד ונטל טקס משרית בני יהודה בקדמיתא לחיליהון ועל חילה
 נחשון בר עמינדב טו ועל חילא דשבטא דבני יששכר נתנאל בר צוער טז ועל חילא דשבטא דבני זבולן אליאב בר חלון יז ומתפרק משכנא
 ונטלין בני גרשון ובני מררי נטלי משכנא יח ונטל טקס משרית ראובן לחיליהון ועל חילה אליצור בר שדיאור יט ועל חילא דשבטא
 דבני שמעון שלמיאל בר צורישידי כ ועל חילא דשבטא דבני גד אליסף בר דעואל כא ונטלין בני קהת נטלי מקדשא ומקימין ית משכנא
 עד מיתיהון כב ונטל טקס משרית בני אפרים לחיליהון ועל חילה אלישמע בר עמיהוד כג ועל חילא דשבטא דבני מנשה גמליאל
 בר פדהצור כד ועל חילא דשבטא דבני בנימן אבידן בר גדעוני כה ונטל טקס משרית בני דן מכניש לכל משריתא לחיליהון ועל חילה

פירוש רש"י

(יא) בחדש השני נמצאת אתה אומר, שנים עשר חדש חסר
 עשרה ימים עשו בחורב, שהרי בראש חדש סיון חנו שם
 (שמות יד: כח) ולא נסעו עד עשרים באיר לשנה הבאה:
 (יב) למסעיהם. כמשפט המפורש למסע דגליהם מי ראשון
 ומי אחרון: במדבר פארן. קברות התאווה במדבר פארן היה,
 ושם חנו ממסע זה: (יז) והורד המשכן. כיון שנוסע דגל יהודה,
 נכנסו אהרן ובניו ופרקו את הפרכת וכסו בה את הארון,
 שנאמר "ובא אהרן ובניו בנסע המחנה" (לעיל ג: ג),
 ובני גרשון ובני מררי פורקין המשכן וטוענין אותו
 בעגלות [ונסועין], והארון וכלי הקדש של משא בני קהת
 עומדים מכסין ונתונין על המוטות, עד שנסע דגל מחנה
 ראובן, ואחר כך "ונסעו הקהתים": (כא) נשאי המקדש נושאי
 הדברים המקדשים: והקימו את המשכן. בני גרשון ובני מררי,

שהיו קודמים להם מסע שני דגלים, היו מקימין את
 המשכן כשהיה הענן שוכן, וסימן החניה נראה בדגל
 מחנה יהודה והם חונים, ועדין בני קהת באים מאחריהם
 עם שני דגלים האחרונים, היו בני גרשון ובני מררי
 מקימין את המקדש, וכשבאים בני קהת מוצאים אותו
 על מכונו, ומכניסין בו הארון והשלחן והמנורה והמזבחות.
 וזהו משמעות המקרא, "והקימו" מקימי המשכן אותו "עד"
 טרם "בואם" של בני קהת: (כה) מאסף לכל המחנות. תלמוד
 ירושלמי (עירובין פרק ה הלכה א), לפי שהיה שבטו של דן מרבה
 באוכלוסין היה נוסע באחרונה, וכל מי שהיה מאבד דבר
 היה מחזירו לו. אית מאן דאמר כתיבה היו מהלכין,
 ומפיק לה מן "כאשר יחנו בן יסעו" (לעיל ב: ב). ואית דאמרי
 בקורה היו מהלכין, ומפיק לה מן "מאסף לכל המחנות":

ט כו אַחִיעֶזֶר בֶּן-עֲמִישַׁדַּי: וְעַל-צִבְאָ מִטָּה בְּנֵי אֲשֶׁר פִּגְעִיאַל בֶּן-עֶכְרָן: בַּהֲעֵלְתָךְ
כז, כח וְעַל-צִבְאָ מִטָּה בְּנֵי נַפְתָּלִי אַחִירַע בֶּן-עֵינָן: אֵלֶּה מַסְעֵי בְנֵי-יִשְׂרָאֵל
כט לְצִבְאָתָם וַיִּסְעוּ: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֹכֵב ⁱ סה
בֶּן-רְעוּאֵל הַמְדִינִי חֲתָן מֹשֶׁה נֹסְעִים | אֲנַחְנוּ אֶל-הַמְּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה
אֲתוּ אִתָּן לָכֶם לֶכֶה אֲתָנוּ וְהִטַּבְנוּ לָךְ כִּי-יְהוּדָה דְּבַר-טוֹב עַל-יִשְׂרָאֵל:
ל, לא וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֹא אֵלֶיךָ כִּי אִם-אֶל-אַרְצִי וְאֶל-מִוְלַדְתִּי אֵלֶיךָ: וַיֹּאמֶר אֶל-נָא
לב תַּעֲזֹב אֲתָנוּ כִּי | עַל-כֵּן יָדַעְתָּ חֲנַתְנוּ בַּמִּדְבָּר וְהָיִיתָ לָנוּ לְעֵינָיִם: וְהָיָה
כִּי-תֵלֵךְ עִמָּנוּ וְהָיָה | הַטוֹב הַהוּא אֲשֶׁר יִיטִיב יְהוָה עִמָּנוּ וְהִטַּבְנוּ לָךְ:
לג וַיִּסְעוּ מֵהָרַ הַיְהוּדָה דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְאַרְוֹן בְּרִית-יְהוָה נֹסַע לְפָנֵיהֶם דֶּרֶךְ
לד שְׁלֹשֶׁת יָמִים לְתוֹר לָהֶם מְנוּחָה: וַעֲנָן יְהוָה עָלֵיהֶם יוֹמָם בְּנֹסְעִים

תרגום אונקלוס

אַחִיעֶזֶר בֶּן עֲמִישַׁדַּי כו וְעַל חִילָא דְשִׁבְטָא דְבְנֵי אֲשֶׁר פִּגְעִיאַל בֶּן עֶכְרָן כז וְעַל חִילָא דְשִׁבְטָא דְבְנֵי נַפְתָּלִי אַחִירַע בֶּן עֵינָן כח אֵלֶּה מַסְעֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל
לְחִילֵיהוֹן וְנִטְלוּ כט וַאֲמַר מֹשֶׁה לְחֹכֵב בֶּן רְעוּאֵל מְדִינָא חֲמוּהֵי דְמֹשֶׁה נְטָלִין אֲנַחְנָא לְאַתְרָא דִּי אָמַר יְיָ יְתֵה אִתָּן לְכוּן אִיתָא עֲמָנָא וְנוֹטִיב לָךְ אַרְי יְיָ
מְלִיל לְאַיְתָאָה טָבָא עַל יִשְׂרָאֵל ל וַאֲמַר לֵה לֹא אֵזֶל אֵלֶיךָ אֶרְעִי וְלִדְלוּתִי אֵזֶל לֹא וַאֲמַר לֹא כַעַן תִּשְׁבּוּק יְתָנָא אַרְי עַל כֵּן יָדַעְתָּ כִּד הוֹינָא שְׂרוֹן בְּמִדְבָּרָא
וּגְבוּרָן דְאַתְעִבִידָן לָנָא חֲזִיתָא כְּעֵינָךְ לֹב וְהָיָה אַרְי תִּזְל עֲמָנָא וְהָיָה טָבָא הַהוּא דִּי יוֹטִיב יְיָ עֲמָנָא וְנוֹטִיב לָךְ לֹג וְנִטְלוּ מִטוּרָא דְאַתְגְּלִי עֲלוּהֵי יְקָרָא דִּי
מַהֲלַךְ תִּלְתָא יוֹמִין וְאַרְוֹן קָמָא דִּי נְטָל קְדָמֵיהוֹן מַהֲלַךְ תִּלְתָא יוֹמִין לְאַתְקַנָּאָה לְהוֹן אַתְרָא בֵּית מִישְׁרֵי לֹד וַעֲנָן יְקָרָא דִּי מִטִּיל עֲלֵיהוֹן בִּימָמָא בְּמִטְלָהוֹן

פירוש רש"י

כח) אֵלֶּה מַסְעֵי. זֶה סֵדֶר מַסְעֵיהֶם: וַיִּסְעוּ. בַּיּוֹם הַהוּא נֹסְעוּ:
כט) חֹכֵב. הוּא יְתָרוֹ, שְׁנָאֲמַר "מְבַנֵּי חֹכֵב חֲתָן מֹשֶׁה"
(שׁוֹפְטִים ג:יב), וְמָה תִּלְמוּד ל״מִר "וְתַבְאֲנָה אֶל רְעוּאֵל אֲבִיהֶן"
(שׁוֹמֵת א:מ), מִלְּמַד שֶׁהַתִּינוּקוֹת קוֹרִין לְאָבִי אֲבִיהֶן אָבָא.
וְשׁוֹמֵת הַרְבֵּה הָיוּ לוֹ, יְתָרוֹ עַל שֵׁם שִׁיתָר פְּרָשָׁה אַחַת בַּתוֹרָה,
חֹכֵב עַל שֶׁחֹבֵב אֶת הַתּוֹרָה וְכוּ': נֹסְעִים אֲנַחְנוּ אֶל הַמְּקוֹם. מִיָּד
עַד שְׁלֹשָׁה יָמִים אָנוּ נִכְנָסִין לְאַרְץ, שֶׁבְּמַסָּע זֶה הָרַאשׁוֹן נֹסְעוּ עַל
מְנַת לְהַכְנִס לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל, אֲלֵא שֶׁחֲטָאוּ בְּמַתְאוּנָנִים. וּמִפְּנֵי מָה
שֶׁתָּף מֹשֶׁה עֲצָמוֹ עִמָּהֶם, שֶׁעֲדִין לֹא נִגְזְרָה גְזֵרָה עָלָיו וְכִסְבוֹר
שֶׁהוּא נִכְנָס: (ל) אֵל אֶרְצִי וְאֵל מוֹלַדְתִּי. אִם בְּשִׁבְלֵי נִכְסֵי אִם
בְּשִׁבְלֵי מַשְׁפַּחְתִּי: (לא) אֵל נָא תַעֲזֹב. אֵין "נָא" אֲלֵא לְשׁוֹן
בְּקִשָּׁה, שְׁלֹא יֵאמְרוּ לֹא תִגְזֵר יְתָרוֹ מִחֲבֵה, סְבוֹר הָיָה שִׁישׁ
לְגֵרִים חֲלָק בְּאַרְץ, עֲכָשׁוּ שְׂרָאָה שְׂאִין לָהֶם חֲלָק הַנִּיחָם וְהֵלֵךְ
לוֹ: כִּי עַל כֵּן יָדַעְתָּ חֲנַתְנוּ בַּמִּדְבָּר. כִּי נָאָה לָךְ לַעֲשׂוֹת זֹאת, עַל
אֲשֶׁר יָדַעְתָּ חֲנוּתְנוּ בַּמִּדְבָּר וְרָאִיתָ נֹסִים וּגְבוּרוֹת שְׁנַעֲשׂוּ לָנוּ:
כִּי עַל כֵּן יָדַעְתָּ. כְּמוֹ 'עַל אֲשֶׁר יָדַעְתָּ', כְּמוֹ "כִּי עַל כֵּן לֹא נִתְתִּיחָה
לְשִׁלָּה בְּנִי" (בְּרַאשִׁית ל:כו), "כִּי עַל כֵּן עֲבַרְתֶּם" (שׁוֹפְטִים, "כִּי עַל

כָּן בָּאוּ" (שׁוֹפְטִים: טו:ח), "כִּי עַל כֵּן רָאִיתִי פְּנִיךָ" (שׁוֹפְטִים: ל:מ): וְהָיִיתָ לָנוּ
לְעֵינָיִם. לְשׁוֹן עֶבֶר, כְּתַרְגוּמוֹ. דְּבַר אַחַר לְשׁוֹן עֵתִיד, כֹּל דְּבַר
וְדְבַר שִׁיתְעַלֵּם מֵעֵינָיו תְּהִיָּה מְאִיר עֵינָיו. דְּבַר אַחַר, שֶׁתְּהִיָּה
חֹכֵב עָלֵינוּ כְּגִלְגָּל עֵינָינוּ, שְׁנָאֲמַר "וְאַהֲבַתְּם אֶת הַגֵּר" (דְּבָרִים
ט:יט): (לב) וְהָיָה הַטוֹב הַהוּא וְכוּ'. מָה טוֹבָה הֵיטִיבוּ לוֹ, אָמַרוּ,
כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מַחְלִקִין אֶת הָאָרֶץ, הָיָה דוֹשְׁנָה שֶׁל יְרִיחוֹ ת"ק
אֲמָה עַל ת"ק אֲמָה, וְהַנִּיחָהוּ מִלְּחִלוֹק, אָמַרוּ, מִי שִׁיכְנָה בֵּית
הַמְּקֻדָּשׁ בְּחֻלְקוֹ הוּא יִטְלָנוּ, וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ נִתְנוּהוּ לְבְנֵי יְתָרוֹ
לְיוֹנְדָב בֶּן רַכָּב, שְׁנָאֲמַר "וּבְנֵי קִינִי חֲתָן מֹשֶׁה עָלוּ מֵעִיר
הַתְּמָרִים וְגו'" (שׁוֹפְטִים א:טז): (לג) דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים. מַהֲלַךְ שְׁלֹשֶׁת
יָמִים הִלְכוּ בַּיּוֹם אֶחָד, שֶׁהָיָה הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא חֲפֵץ לְהַכְנִיסֵם
לְאַרְץ מִיָּד: וְאַרְוֹן בְּרִית ה' נֹסַע לְפָנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים. זֶה
הָאָרְוֹן הַיּוֹצֵא עִמָּהֶם לְמַלְחָמָה וְכוּ' שְׁבָרִי לְוַחוֹת מְנַחִים,
וּמְקַדִּים לְפָנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לְתַקֵּן לָהֶם מְקוֹם חֲנִיָּה:
(לד) וַעֲנָן ה' עָלֵיהֶם יוֹמָם. שֶׁכְּעָה עֲנָנִים כְּתוּבִים בְּמַסְעֵיהֶם, אַרְבַּע
מְאַרְבַּע רֻחוֹת, וְאֶחָד לְמַעְלָה וְאֶחָד לְמַטָּה, וְאֶחָד לְפָנֵיהֶם,
מְנַמֵּיד אֶת הַגְּבֻהָ וּמְגַבִּיָּה אֶת הַנְּמוּךְ וְהוֹרֵג נַחְשִׁים וְעַקְרָבִים:

ט

לה מן־המחנה:

ל

ויהי בנסע הארץ ויאמר משה לו ששי

לו קומה | יהוה ויפצו איביך וינסו משנאיך מפניך: ובנהח לאמר שובה בהעלתך

יהוה רבבות אלפי ישראל:

ל

לו ויהי העם כמתאננים רע באזני יהוה וישמע יהוה ויחר אפו ותבער־בם לו

לח אש יהוה ותאכל בקצה המחנה: ויצעק העם אל־משה ויתפלל משה

לט אל־יהוה ותשקע האש: ויקרא שם־המקום ההוא תבערה פי־בערה

מ בם אש יהוה: והאספסף אשר בקרבו התאוה תאוה וישבו ויכפו גם

מא בני ישראל ויאמרו מי יאכלנו בשר: זכרנו את־הדגה אשר־נאכל

במצרים חנם את הקשאים ואת האבטחים ואת־החציר ואת־הבצלים

תרגום אונקלוס

מן משריתא לה ויהוה במטל ארונא ואמר משה אתגלי ?? ויתפדרון סנאיך ויערקון בעלי דבךך מן קדמך לו ובמשרוהי אמר תוב ?? שרי ביקרך בגו רבךן אלפיא דישראל לו ויהוה עמא פד מסתקפין ביש קדם ?? ושמיע קדם ?? ותקף רוגזיה ודלקת בהון אשתא מן קדם ?? ושציאת בספי משריתא לה וצוח עמא על משה וצלי משה קדם ?? ואשתקעת אשתא לט וקרא שמא דאתרא ההוא דלקתא ארי דלקת מן קדם ?? מ וערבךבין די ביניהון שאילו שאלתא ותבו ובכו אף בני ישראל ואמרו מאן ייכלננא בשרא מא דכירין אנחנא ית נוניא דהוינא אכלין במצרים מגן ית בוציניא וית אבטיחיא וכרתי ובוצלי

פירוש רש"י

לבטנו בדרך הזה, שלשה ימים שלא נחנו מענוי הדרך: ויחר אפו. אני הייתי מתפונן לטובתכם שתכנסו לארץ מיד: בקצה המחנה. במקצין שבהם לשפלות, אלו ערב רב. רפי שמעון בן מנסיא אומר, בקצינים שבהם ובגדולים: (לח) ויצעק העם אל משה. משל למלך בשר ודם שפעס על בנו, והלך הבן אצל אהבו של אביו ואמר לו, צא ובקש עלי מאבא: ותשקע האש. שקעה במקומה בארץ, שאלו חזרה לאחת הרוחות היתה מקפלת והולכת כל אותו הרוח: (מ) והאספסף. אלו ערב רב שנאספו עליהם בצאתם ממצרים: וישבו גם בני ישראל. ויכפו עמקם: מי יאכלנו בשר. וכי לא היה להם בשר, והלא כבר נאמר "וגם ערב רב עלה אתם וצאן וברך וגו'" (שמות ט:), ואם תאמר אכלום, והלא בכניסתם לארץ נאמר "ומקנה רב היה לבני ראובן וגו'" (להלן כט:א), אלא שמבקשים עלילה: (מא) אשר נאכל במצרים חנם. אם תאמר שמצריים נותנים להם דגים חנם, והלא כבר נאמר "ותבן לא ינתן לכם" (שמות ג:לב), אם תבן לא היו נותנים להם חנם דגים היו נותנים להם חנם, ומהו אומר "חנם", חנם מן המצוות: את הקשאים. אמר רבי שמעון, מפני מה המן משתנה לכל דבר חוץ מאלו, מפני שהן קשים למניקות, אומרים לאשה, אל תאכלי שום ובצל, מפני התינוק. משל למלך וכו', כדאיתא בספרי: הקשאים. הם קוקומבר"ש בלעז: אבטיח. בודיק"ש: החציר. כרישין, פוריל"ש, ותרגומו "ית בוציניא וכו'":

מן המחנה. ממקום חנייתן: (לה) ויהי בנסע הארץ. עשה לו סימניות מלפניו ומלאחריו לומר שאין זה מקומו, ולמה נכתב כאן, כדי להפסיק בין פרענות לפרענות וכו', כדאיתא ב'כל כתבי הקודש' (שבת טז:). קומה ה'. לפי שהיה מקדים לפנייהם מהלך שלשת ימים, היה משה אומר, עמוד והמתן לנו ואל תתרחק יותר. במדרש תנחומא בויקהל (אות ז): ויפצו איביך. המכנסין: וינסו משנאיך. אלו הרודפים: משנאיך. אלו שונאי ישראל, שכל השונא את ישראל שונא את מי שאמר והיה העולם, שנאמר "ומשנאיך נשאו ראש" (תהלים מזמור פב שלנו:ג), ומי הם, "על עמך יערימו סוד" (שם ד): (לו) שובה ה'. מנחם תרגמו לשון מרגוע, וכן "בשובה ונחת תושעון" (ישעיה יב:יז): רבבות אלפי ישראל. מגיד שאין השכינה שורה בישראל פחותים משני אלפים ושתי רבבות: (לז) ויהי העם כמתאננים. אין "העם" אלא רשעים, וכן הוא אומר "מה אעשה לעם הזה" (שמות יג:ג). ואומר, "העם הזה הרע" (ירמיה ז:ג), וכשם כשרים קרואים "עמי", שנאמר "שלח עמי" (שמות ו:א), "עמי מה עשיתי לך" (נבואות מיכה בתרי עשר יא:כו): כמתאננים. אין "מתאננים" אלא לשון עלילה, מבקשים עלילה האידך לפרש מאחרי המקום, וכן הוא אומר בשמשון "כי תאנה הוא מבקש" (שופטים יו:). רע באזני ה'. תאנה שהיא רעה באזני ה', שמתכונים שתבוא באזניו ויקניט. אמרו, אוי לנו, כמה

בהעלתך

ט מִב, מִג וְאֶת־הַשּׁוֹמְיִים: וְעַתָּה נַפְשָׁנוּ יִבְשֶׁה אֵין כָּל בְּלִתי אֶל־הַמֶּן עֵינֵינוּ: וְהַמֶּן
 מִד כְּזֶרַע־גֶּד הוּא וְעֵינוּ כְּעֵין הַבְּדֹלַח: שְׁטוֹ הָעַם וְלִקְטוּ וּטְחָנוּ בְּרַחִים אוֹ
 דְּכוּ בַמִּדְבָּהּ וּבִשְׁלוּ בַפָּרוֹר וְעָשׂוּ אֹתוֹ עֲגוֹת וְהָיָה טַעְמוֹ כְּטַעַם לֶשֶׁד
 מוּ, מוּ הַשָּׁמֶן: וּבְרַדַּת הַטַּל עַל־הַמַּחְנֶה לִילָה יֵרַד הַמֶּן עָלָיו: וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה
 אֶת־הָעַם בְּכֹה לַמְּשַׁחֲתוֹ אִישׁ לַפֶּתַח אָהָלוֹ וַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה מְאֹד
 מוּ וּבְעֵינַי מֹשֶׁה רָע: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לְמָה הִרְעַתָּ לְעַבְדְּךָ וּלְמָה
 מוּ לֹא־מִצַּתִּי חֵן בְּעֵינֶיךָ לְשׁוֹם אֶת־מִשְׁאֵא כָּל־הָעַם הַזֶּה עָלָי: הָאֲנֹכִי הָרִיתִי
 אֶת כָּל־הָעַם הַזֶּה אִם־אֲנֹכִי יִלְדֹתִיהוּ כִּי־תֹאמַר אֵלַי שְׂאֵהוּ כַחֲיִקֶךָ
 מוּ כַּאֲשֶׁר יִשְׂא הָאֲמֵן אֶת־הַיִּנֹק עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְתָּיו: מֵאֵין
 לִי בָשָׂר לִתֵּת לְכָל־הָעַם הַזֶּה כִּי־יִכְפוּ עָלַי לֵאמֹר תִּנְהַלְנוּ בָשָׂר
 נ וְנֹאכְלָהּ: לֹא־אוּכַל אֲנֹכִי לְבַדִּי לְשֹׂאת אֶת־כָּל־הָעַם הַזֶּה כִּי כְבֹד מִמֶּנִּי:
 נֹא וְאִם־כִּכֹּה | אֶת־עֲשֵׂה לִי הֲרַגְנִי נָא הֲרֹג אִם־מִצַּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ
 וְאֶל־אַרְאֵה בְּרַעְתִּי:

תרגום אונקלוס

ותומי מב וכען נפשנא תאיבא לית כל מדעם אלהן למנא עיננא מג ומנא כבר זרע גדא הוא וחזוה כחזו בדלחא מד שיטין עמא ולקטין דצבי טחין
 בריחא או דצבי דאיך במדכתא ומבשלין לה בקדרא ועבדין יתה גריצן והוה טעמה כטעם דליש במשחא מה וכד נחית טלא על משריתא ליליא נחית
 מנא עלוהי מו ושמע משה ית עמא ככן לזרעיתוהו גבר בתרע משכנה ותקף ורוגז דיי לחדא ובעיני משה ביש מו ואמר משה קדם יי למא אבאשתא
 לעבדך ולמא לא אשכחית רחמין קדמך לשואה ית מטול כל עמא הדין עלי מה האב אנא לכל עמא הדין אם בני אנון דאמרת לי סוכרהי בתוקפך כמא
 דמסוכר תרבינא ית ינקא על ארעא די קדמתא לאכבהתוהי מט מנן לי בשרא למיתן לכל עמא הדין ארי ככן עלי למימר הב לנא בשרא וניכול נ לית
 אנא יכיל בלחודי לסוכרא ית כל עמא הדין ארי יקיר מני נא ואם פדין את עבד לי קטלני כען קטול אם אשכחית רחמין קדמך ולא אחזי בבישתי

פירוש רש"י

ואינה נקודה בפתח קטן מפני שהוא סוף פסוק.
 דבר אחר, "לשד" לשון נוטריקון ל'יש ש'מן ד'בש, כעסה
 הנלושה בשמן וקטופה בדבש. ותרגום של אונקלוס דמתרגם
 "דליש במשחא" נוטה לפתרונו של דונש, שהעסה הנלושה
 בשמן לחלוחית שמן יש בה: (מו) בכה למשפחתיו. משפחות
 משפחות נאספים ובוכים, לפרסם תרעמתן בגלוי.
 ורבתינו אמרו, "למשפחתיו", על עסקי משפחות, על עריות
 הנאסרות להם: (מח) כי תאמר אלי. שאתה אומר אלי "שאהו
 בחיקך", והיכן אמר לו כן, "לך נחה את העם" (שמות כה:כ),
 ואומר "ויצום אל בני ישראל" (שם ד:ב), על מנת שיהיו סוקלים
 אתכם ומחרפין אתכם: על האדמה אשר נשבעת לאבתיו. אתה
 אומר לי לשאתם בחיקי: (נא) ואם ככה את עשה לי. תשש כחו
 של משה כנקה כשהראהו הקדוש ברוך הוא הפרענות שהוא
 עתיד להביא עליהם על זאת, אמר לפניו אם כן הרגני תחלה:
 ואל אראה ברעתי. ברעתי' היה לו לכתוב, אלא שכנה הכתוב,
 וזה אחד מתקוני סופרים בתורה לכנוי ולתקון לשון:

(מב) אל המן עינינו. מן בשחר, מן בערב: (מג) והמן פורע גד. מי
 שאמר זה לא אמר זה, ישראל אומרים "בלתי אל המן עינינו"
 והקדוש ברוך הוא הכתיב בתורה "והמן פורע גד וגו'",
 כלומר, ראו באי עולם על מה מתלוננים בני, והמן פך וכך
 הוא חשוב: פורע גד. עגול הוא כגדא, זרע קוליינדר:
 בדלח. שם אכן טובה, קריסטל: (מד) שטו. אין 'שיט' אלא לשון
 טיול, אישכנ"י, בלא עמל: וטחנו ברחים וגו'. לא ירד בריחים
 ולא בקדרה ולא במדוכה, אלא משתנה היה טעמו לנטחנין
 ולנדוכין ולמבשלין: בפרור. קדרה: לשד השמן. לחלוח של שמן,
 כך פרשו דונש. ודומה לו "נהפך לשדי בחרבני קיץ" (תהלים
 מזמור לא שלנו:ד), והלמ"ד יסוד, נהפך לחלוחי בחרבוני קיץ.
 ורבתינו פרשוהו לשון שדים, אך אין ענין שדים אצל שמן.
 ואי אפשר לומר "לשד השמן" לשון "וישמן ישרון" (דברים
 כו:טו), שאם כן היה המ"ם נקוד קמץ קטן (צירה) וטעמו למטה
 תחת המ"ם, עכשו שהמ"ם נקוד פתח קטן (סגול) והטעם תחת
 השי"ן, לשון שמן הוא, והשין הנקודה בקמץ גדול

א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה אֲסֹפֶה-לִּי שְׁבָעִים אִישׁ מִזְקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר סָח בַּהֲעֵלְתָךְ
 יָדְעַתְּ כִּי-הֵם זִקְנֵי הָעָם וְשִׁטְרֵי וְלִקְחַתְּ אֹתָם אֶל-אֹהֶל מוֹעֵד וְהִתְיַצְבוּ
 ב שָׁם עִמָּךְ; וַיִּרְדְּתִי וּדְבַרְתִּי עִמָּךְ שָׁם וְאֶצְלָתִי מִן-הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ
 וְשָׁמְתִי עֲלֵיהֶם וַנִּשְׂאוּ אֹתְךָ בְּמִשְׁאֵ הָעָם וְלֹא-תִשָּׂא אֹתָהּ לְבַדְּךָ;
 ג וְאֶל-הָעָם תֹּאמַר הִתְקַדְּשׁוּ לְמַחֵר וְאֶכְלֹתֶם בָּשָׂר כִּי בְכִיתֶם בְּאֲזֵנֵי יְהוָה
 לֵאמֹר מִי יֵאָכְלֵנוּ בָּשָׂר כִּי-טוֹב לָנוּ בְּמִצְרַיִם וְנָתַן יְהוָה לָכֶם בָּשָׂר
 ד וְאֶכְלֹתֶם: לֹא יוֹם אֶחָד תֹּאכְלוּן וְלֹא יוֹמִים וְלֹא חֲמִשָּׁה יָמִים וְלֹא
 ה עֶשְׂרֵה יָמִים וְלֹא עֶשְׂרִים יוֹם: עַד | חֹדֶשׁ יָמִים עַד אֲשֶׁר-יֵצֵא מֵאִפְכֶם
 וְהָיָה לָכֶם לְזָרָא יַעַן כִּי-מָאֲסַתֶּם אֶת-יְהוָה אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם וּתְבַכּוּ לְפָנָיו
 ו לֵאמֹר לָמָּה זֶה יֵצְאוּ מִמִּצְרַיִם: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה שֵׁשׁ-מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלֵי הָעָם
 אֲשֶׁר אֲנֹכִי בְּקִרְבוֹ וְאֹתָהּ אֲמַרְתָּ בָּשָׂר אֲתֵן לָהֶם וְאָכְלוּ חֹדֶשׁ יָמִים:

תרגום אונקלוס

א וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה כְּנֹשׁ קִדְמִי שְׁבַעִין גְּבֵרָא מִסְבֵּי יִשְׂרָאֵל דִּי יָדְעַת אַרִי אַנּוּן סְבִי עִמָּא וְסִרְכּוּהִי וְתִדְבַר יְתְהוֹן לְמִשְׁכַּן זְמַנָּא
 וַיִּתְעַתְדוּן תַּמָּן עִמָּךְ ב וְאֶתְגַּלִּי וְאֶמְלַל עִמָּךְ תַּמָּן וְאַרְבֵּי מִן רוּחָא דִּי עָלֶיךָ וְאַשְׁוִי עֲלֵיהוֹן וַיִּסּוּכְרוּן עִמָּךְ בְּמִטּוּל עִמָּא וְלֹא תִסּוּכֵר
 אֶת בְּלַחְדֻךָ ג וְלַעֲמָא תִימַר אֲדַמְנוּ לְמַחֵר וְתִיכְלוּן בְּשָׂרָא אַרִי בְכִיתוּן קְדָם יְיָ לְמִימַר מִן יִכְלֵנָא בְּשָׂרָא אַרִי טַב לָנָא בְּמִצְרַיִם
 וַיִּתֵּן יְיָ לְכוּן בְּשָׂרָא וְתִיכְלוּן ד לֹא יוֹמָא חַד תִּיכְלוּן וְלֹא תִרְיִן יוֹמִין וְלֹא חֲמִשָּׁא יוֹמִין וְלֹא עֶשְׂרִין יוֹמִין
 ה עַד יִרַח יוֹמִין עַד דִּי תִקְוֹצוּן בַּהּ וְהִי לְכוּן לְתַקְלָא חֶלֶף דְקִצְתוּן יֵת מִימְרָא דִּי דְשִׁכְנַתָּה שְׂרִית בִּינִיכוּן וּבְכִיתוּן קְדַמוּהִי לְמִימַר לְמָא
 דִּנָּן נִפְקֵנָא מִמִּצְרַיִם ו וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה שִׁית מָאָה אֶלְפִין גְּבֵרָא רַגְלָאָה עִמָּא דִּי אָנָּא בִּינִיְהוֹן וְאַתְּ אֲמַרְתָּ בְּשָׂרָא אֲתֵן לְהוֹן וַיִּיכְלוּן יִרַח יוֹמִין

פירוש רש"י

לְנֵר שְׁמֹנֶה עַל גְּבֵי מְנוּרָה, וְהַכֵּל מְדֻלְקִין הֵימְנוּ וְאִין אֹרוֹ חֶסֶר
 כְּלוּם: וַנִּשְׂאוּ אֹתָךְ. הִתְנַה עִמָּהֶם, עַל מִנַּת שִׁיקְבָלוֹ עֲלֵיהֶם טָרַח
 בְּנֵי, שֶׁהֵם טָרְחָנִים וְסִרְכָּנִים: וְלֹא תִשָּׂא אֹתָהּ לְבַדְּךָ. הִרִי תְשׁוּבָה
 לְמָה שְׁאֲמַרְתָּ "לֹא אוֹכַל אֲנֹכִי לְבַדִּי": (ג) הִתְקַדְּשׁוּ. הִזְמִינוּ
 עֲצֻמְכֶם לְפָרְעָנוּת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וְהִקְדַּשְׁם לְיוֹם הַרְגָּה" (יִרְמִיָּה
 ח:ג): (ד) עַד חֹדֶשׁ יָמִים. זֶה בְּכַשְׂרִים שְׁמַתְמִצִּין עַל מִטּוֹתֵיהֶן
 וְאַחַר כֵּן נִשְׁמָתֵן יוֹצֵאָה, וּבְרִשְׁעִים הוּא אוֹמֵר "הַבֶּשֶׂר עוֹדְנוּ
 בֵּין שְׁנֵיהֶם" (לֵהֲלֹן יֵא:א), כֵּן הִיא שְׁנוּיָה בְּסִפְרֵי. אֲבָל בְּמִכְלֵתָא
 שְׁנוּיָה חֲלוּף, הִרְשָׁעִים אוֹכְלִין וּמִצְטַעְרִין שְׁלִשִׁים יוֹם,
 וְהַכְּשָׁרִים "הַבֶּשֶׂר עוֹדְנוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם": עַד אֲשֶׁר יֵצֵא מֵאִפְכֶם.
 כְּתַרְגּוּמוֹ "דִּי תִקְוֹצוּן בַּהּ", יְהֵא דוֹמָה לָכֶם כְּאֵלוֹ אֶכְלֹתֶם
 מִמֶּנּוּ יוֹתֵר מֵדָאי עַד שִׁיּוּצָא וְנִגְעַל לַחֲוִץ דְרֻף דְרֻף הָאָף: וְהִיָּה לָכֶם
 לְזָרָא. שְׁתֵּהִיו מְרַחֲקִין אוֹתוֹ יוֹתֵר מִמָּה שְׁקִרְבַתֶּם. וּבְדַבְרֵי
 רַבֵּי מֹשֶׁה הַדְּרָשָׁן רֵאִיתִי, שֵׁישׁ לְשׁוֹן שְׁקוּרִין לְחֹרֵב "וְרָא":
 אֵת ה' אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם. אִם לֹא שְׁנִטְעֵתִי שְׁכִינְתִּי בֵּינֵיכֶם, לֹא גָבַה
 לְבַבְכֶם לְכַנֵּס לְכָל הַדְּבָרִים הַלְלוּ: (ו) שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלֵי. לֹא
 חָשׁ לְמִנּוֹת אֶת הַפָּרֹט, שְׁלִשְׁתַּת אֶלְפִים הֵיטְרִים (לְעִיל א:מו).
 וְרַבֵּי מֹשֶׁה הַדְּרָשָׁן פָּרַשׁ, שֶׁלֹּא בָכוּ אֲלָא אוֹתָן שִׁיּוּצָאוּ מִמִּצְרַיִם:

סדר י (א) אֲסֹפֶה לִי. הִרִי תְשׁוּבָה לְתַלּוּנְתָךְ שְׁאֲמַרְתָּ
 "לֹא אוֹכַל אֲנֹכִי לְבַדִּי". וְהִזְקִנִים הִרְאִשׁוּנִים הִיכָן הִיָּו,
 וְהֵלֵא אָף בְּמִצְרַיִם יֵשְׁבוּ עִמָּהֶם, שְׁנֵאמַר "לֵךְ וְאֲסַפְתָּ אֶת
 זְקֵנֵי יִשְׂרָאֵל" (שְׁמוֹת ב:טז), אֲלָא בְּאֵשׁ תְּבַעֲרָה מֵתוֹ. וְרַאויִים
 הִיָּו מִסִּינֵי לְכָךְ, דְּכָתִיב "וַיַּחְזוּ אֶת הָאֱלֹהִים" (שְׁמוֹת יז:נא),
 שְׁנִהְגוּ קָלוֹת רֵאשׁ כְּנוֹשֶׁף פִּתּוֹ וּמְדַבֵּר בְּפָנָי הַמְּלָךְ,
 וְזֵהוּ "וַיֵּאָכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ", וְלֹא רָצָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְתַן אֲבָלוֹת
 בְּמַתָּן תּוֹרָה, וּפְרַע לָהֶם כְּאֵן: אֲשֶׁר יָדְעַת כִּי הֵם יָגוּ. אוֹתָן שְׁאֲתָה
 מִכִּיר שְׁנַתְמַנּוּ עֲלֵיהֶם שׁוֹטְרִים בְּמִצְרַיִם בְּעַבְדוּת פָּרָךְ,
 וְהִיָּו מְרַחֲמִים עֲלֵיהֶם וּמְכִים עַל יָדָם, שְׁנֵאמַר "וַיִּכּוּ שִׁטְרֵי בְנֵי
 יִשְׂרָאֵל" (שְׁמוֹת ג:כח), עֲתָה יִתְמַנּוּ בְּגִדְלָתָךְ, כְּדָרְךָ שְׁנִצְטַעְרוּ
 בְּצַרְתָּן: וְלִקְחַתְּ אֹתָם. קָחַם בְּדַבְרִים, אֲשֶׁרִיכֶם שְׁנַתְמַנִּיתֶם פְּרָנְסִים
 עַל בְּנֵי שְׁל מְקוֹם: וְהִתְיַצְבוּ שָׁם עִמָּךְ. כְּדִי שִׁירָאוּ יִשְׂרָאֵל וַיִּנְהַגּוּ
 בָּהֶם גְּדֻלָּה וְכִבוּד, וַיֹּאמְרוּ, חֲבִיבִין אֵלוֹ שְׁנִכְנַסּוּ עִם מֹשֶׁה
 לְשִׁמוּעַ דְּבוּר מִפִּי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: (ב) וַיִּרְדְּתִי. זֶה אַחַת
 מֵעֲשָׂר יְרִידוֹת הַכְּתוּבוֹת בְּתוֹרָה: וְדַבְרְתִי עִמָּךְ. וְלֹא עִמָּהֶם:
 וְאֶצְלָתִי כְּתַרְגּוּמוֹ "וְאַרְבֵּי", כְּמוֹ "וְאֵל אֶצִּילִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל"
 (שְׁמוֹת יז:נא): וְשָׁמְתִי עֲלֵיהֶם. לְמָה מֹשֶׁה דוֹמָה בְּאוֹתָהּ שְׁעָה,

י הַצֵּאן וּבִקֵּר יִשְׁחַט לָהֶם וּמִצָּא לָהֶם אִם אֶת־כָּל־דְּגֵי הַיָּם יֵאָסֶף לָהֶם בַּהֲעֵלְתָךְ וּמִצָּא לָהֶם:

יא א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִיךְ יְהוָה תִּקְצֹר עֵתָה תִּרְאֶה הַיִּקְרָךְ דְּבָרִי ס ב אִם־לֹא: וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶל־הָעָם אֵת דְּבָרֵי יְהוָה וַיֵּאָסֶף שְׁבַע־עִים אִישׁ מִזִּקְנֵי הָעָם וַיַּעֲמֵד אֹתָם סְבִיבֹת הָאֹהֶל: וַיִּרְדּוּ יְהוָה | בְּעֵנָן וַיְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאצֵּל מִן־הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלָיו וַיִּתֵּן עַל־שְׁבַע־עִים אִישׁ הַזִּקְנִים וַיְהִי כְּנוּחַ ד עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וַיִּתְנַבְּאוּ וְלֹא יָסְפוּ: וַיִּשְׁאָרוּ שְׁנֵי־אֲנָשִׁים | בַּמַּחֲנֶה שְׁמֹ

תרגום אונקלוס

ז הען ותורין יתכנסון להון היספקון להון אית כל נוגי ימא יתכנשוון להון היספקון להון
א ואמר יי למשה המימרא דיי יתעקב כען תחזי היערענד פתגמי אם לא ב ונפק משה ומליל לעמא ית פתגמיא דיי
וכנש שבעין גברא מסבי עמא ואקים יתהון סחור סחור למשכנא ג ואתגלי יי בעננא ומליל עמה ורבי מן רוחא די עלוהי
ויהב על שבעין גברא סבא ויהוה כד שרת עליהון רוח נבואה ומתנבאין ולא פסקין ד ואשתארו תרין גברין במשריתא שום

פירוש רש"י

רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר, אי אפשר לעמד על הטפל מאחר שאינן מבקשים אלא עלילה לא תספיק להם, סופן לדון אתריף, אם אתה נותן להם בשר בהמה גסה, יאמרו דקה בקשנו, ואם אתה נותן להם דקה יאמרו גסה בקשנו, חיה ועוף בקשנו, דגים וחקגבים בקשנו. אמר לו, אם כן יאמרו שקצרה ידי. אמר לפנניו, הרניי הולך ומפיסן. אמר לו, "עתה תראה היקרף דברי", שלא ישמעו לך. הלך משה לפיסן, אמר להם "היך ה' תקצר", "הן הבה צור ויזובו מים וגו' הגם לחם יוכל תת" (תהלים מזמור עז שלנו: כ), אמרו, פשרה היא זו, אין בו כח למלאת שאלתנו, וזהו שנאמר "ויצא משה וידבר אל העם", כיון שלא שמעו לו, "ויאסף שבעים איש וגו'":

סדר יא (ג) ולא יספו. לא נתנבאו אלא אותו היום לבדו. כך מפרש בספרי. ואונקלוס תרגם "ולא פסקין", שלא פסקה נבואה מהם: (ד) וישארו שני אנשים. מאותן שנבחרו, אמרו, אין אנו כדאין לגדלה זו:

מפתח סדרי התנ"ך

(ז) הצאן ובקר ישחט. זה אחד מארבעה דברים שהיה רבי עקיבא דורש ואין רבי שמעון דורש כמותו. רבי עקיבא אומר "שש מאות אלף רגלי, ואתה אמרת בשר אתן להם ואכלו חדש ימים, הצאן ובקר וגו'", הכול כמשמעו, מי יספיק להם, כענין שנאמר "ומצא פדי גאלתו" (ויקרא כג:ג). ואיזו קשה, זו או "שמעו נא המרים" (להלן יז:מ), אלא לפי שלא אמר ברבים, חסד לו הכתוב ולא נפרע ממנו, וזו של מריבה היתה בגלוי, לפיכך לא חסד לו הכתוב. רבי שמעון אומר, חס ושלום, לא עלתה על דעתו של אותו צדיק כך, מי שכתוב בו "בכל ביתי נאמן הוא" (להלן יא:כ) יאמר אין המקום מספיק לנו, אלא, כך אמר, "שש מאות אלף רגלי וגו', ואתה אמרת בשר אתן לחדש ימים", ואחר כך תהרג אמה גדולה כזו, "הצאן ובקר ישחט להם" כדי שיהרגו ותהא אכילה זו מספקת עד עולם, וכי שבחך הוא זה, אומרים לו לחמור טול כור שעורים ונחתך ראשך, השיבו הקדוש ברוך הוא, ואם לא אתן יאמרו שקצרה ידי, הטוב בעיניך שיד ה' תקצר בעיניהם, לאבדו הם ומאה פיוצא בהם ואל תהי ידי קצרה לפניהם אפלו שעה אחת, עתה תראה היקרף דברי.

יֹאֵל | אֶלְדָּד וְשֵׁם הַשְּׁנַי מִיַּד וַתִּנַּח עֲלֵהֶם הַרוּחַ וְהִמָּה בַּפִּתְּיָם וְלֹא
 הֵ יֵצְאוּ הָאֱהֳלָה וַיִּתְנַבְּאוּ בַּמַּחֲנֶה: וַיִּרְץ הַנָּעַר וַיִּגֵּד לְמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֶלְדָּד
 וּ וַיִּמְדָּד מִתְנַבְּאִים בַּמַּחֲנֶה: וַיַּעַן יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֹון מִשְׁרַת מֹשֶׁה מִבַּחֲרֵיו
 ז וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי מֹשֶׁה כָּלָאִם: וַיֹּאמֶר לוֹ מֹשֶׁה הַמִּקְנָא אֲתָה לִי וּמִי יִתֵּן
 ח כָּל־עַם יְהוָה נְבִיאִים כִּי־יִתֵּן יְהוָה אֶת־רוּחוֹ עֲלֵיהֶם: וַיֹּאסֶף מֹשֶׁה
 ט אֶל־הַמַּחֲנֶה הוּא וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל: וְרוּחַ נָסַע | מֵאֵת יְהוָה וַיִּגְזוּ שְׁלוֹיִם
 מִן־הֵיִם וַיִּטְשׁ עַל־הַמַּחֲנֶה כְּדָרָךְ יוֹם כֹּה וּכְדָרָךְ יוֹם כֹּה סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה
 י וּכְאֲמַתִּים עַל־פְּנֵי הָאָרֶץ: וַיִּקַּם הָעָם כָּל־הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־הַלַּיְלָה וְכָל |
 יא יוֹם הַמַּחֲרֹת וַיֹּאסְפוּ אֶת־הַשְּׁלוֹ הַמַּמְעִיט אֶסְף עֲשָׂרָה חֲמָרִים וַיִּשְׁטְחוּ
 יב לָהֶם שְׁטוּחַ סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה: הַבָּשָׂר עוֹדְנוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם טָרַם יִכְרַת וְאָף
 יג יְהוָה חָרָה בָּעָם וַיִּף יְהוָה בָּעָם מִכָּה רַבָּה מְאֹד: וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם
 יד הַהוּא קְבֵרוֹת הַתְּאוּהָ כִּי־שָׁם קָבְרוּ אֶת־הָעָם הַמֵּתָאוּיִם: מִקְבְּרוֹת

הַתְּאוּהָ נָסְעוּ הָעָם חֲצֵרוֹת וַיִּהְיוּ בַּחֲצֵרוֹת:

תרגום אונקלוס

חד אֶלְדָּד וְשׁוּם תִּנְנָא מִיַּד וְשֵׁם הַשְּׁנַי מִיַּד וַתִּנַּח עֲלֵיהוֹן רוּחַ נְבוּאָה וְאִנּוֹן בַּפִּתְּיָא וְהִמָּה עוֹלְמָא וְחֹנִי לְמֹשֶׁה
 וְאִמֵּר אֶלְדָּד וַיִּמְדָּד מִתְנַבְּאִין בַּמַּחֲרֵיתָא וְאִתְבַּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּר נֹון מִשְׁמִשְׁנָה דְּמֹשֶׁה מִעוֹלְמוֹהִי וְאִמֵּר רַבּוּנִי מֹשֶׁה אֶסְרֵנוֹן ז וְאִמֵּר לָהּ מֹשֶׁה
 הַקְּנָאִתִּי אֶת מִקְנָא לִי רַעִינָא פּוֹן דִּיהוֹן כָּל עֲמָא דִּי נְבִיאִין אֲרִי יִתֵּן יְיָ יֵת רוּחַ נְבוּאָתָה עֲלֵיהוֹן ח וְאִתְכַּנְּשׁ מֹשֶׁה לְמִשְׁרֵיתָא הוּא
 וְסְבִי יִשְׂרָאֵל ט וְרוּחָא נָטַל מִן קָדָם יְיָ וְאִפְרַח שְׁלִיו מִן יִמָּא וְרַמָּא עַל מִשְׁרֵיתָא כְּמַהֲלֵךְ יוֹמָא לְכָא וּכְמַהֲלֵךְ יוֹמָא לְכָא סְחֹרֵי סְחֹרֵי לְמִשְׁרֵיתָא
 וְכָרוּם תִּרְתִּין אֲמִין עַל אִפִּי אֲרַעָא י וְקָם עֲמָא כָּל יוֹמָא הַהוּא וְכָל לַיְלִיא וְכָל יוֹמָא דְּבִתְרוּהִי וְכַנְשׁוּ יֵת שְׁלִיו דְּאִזְעַר כַּנְשׁ עֲשָׂרָא דְּגוֹרִין
 וַיִּשְׁטְחוּ לָהוֹן מִשְׁטִיחִין סְחֹרֵי סְחֹרֵי לְמִשְׁרֵיתָא יא בְּשָׂרָא עַד כַּעַן בֵּין שְׁנֵיהוֹן עַד לֹא פִסַּק וְרַגְזָא דִּי תִקְרִף בְּעֲמָא וְקִטַּל יְיָ בְּעֲמָא קִטוּל סְגִי לְחֵדָא
 יב וְקָרָא יֵת שְׁמָא דְּאִתְרָא הַהוּא קְבֵרֵי דְּמִשְׁאֲלֵי אֲרִי תִמֵּן קָבְרוּ יֵת עֲמָא דְּשִׂאִילוּ יג מִקְבְּרֵי דְּמִשְׁאֲלֵי נָטְלוּ עֲמָא לְחֲצֵרוֹת וְהוּוּ בַּחֲצֵרוֹת
 פִּירוּשׁ רש"י

לְעוֹר, אֲנַפְרִינְמָנִיט בְּלַעַז, אוֹחַז בְּעֵבֵי הַמִּשָּׁא: (ח) וַיֹּאסֶף מֹשֶׁה.
 מִפְתַּח אֶהֱל מוֹעֵד: אֶל הַמַּחֲנֶה. נִכְנְסוּ אִישׁ לְאֶהֱלוֹ:
 וַיֹּאסֶף. לְשׁוֹן כְּנִיסָה אֶל הַבֵּית, כְּמוֹ "וַאֲסַפְתוּ אֶל תּוֹךְ בֵּיתְךָ"
 (דברים טז:), וְאָב לְכֻלָּם "יִצְבֹּר וְלֹא יִדַע מִי אֲסַפִּם" (תהלים מזמור לח
 שלנו:). מִלְמַד שֶׁלֹּא הִבִּיא עֲלֵיהֶם פְּרַעְנוֹת עַד שֶׁנִּכְנְסוּ הַצְּדִיקִים
 אִישׁ לְאֶהֱלוֹ: (ט) וַיִּגְזוּ. וַיִּפְרִיחַ, וְכֵן "כִּי גַז חִישׁ" (תהלים מזמור פט
 שלנו:), וְכֵן "נִגְזָזוּ וְעָבְרוּ" (בנבואות נחום, תרי עשר יב:יג): וַיִּטְשׁ.
 וַיִּפְשׁוּט, כְּמוֹ "וְהִנֵּה נִטְשִׁים עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ" (שמואל יט:כט),
 "וַנִּטְשֵׁתִיךְ הַמִּדְבָּרָה" (יחזקאל יז:ט): וּכְאֲמַתִּים. פּוֹרְחוֹת בְּגִבְהַ עַד
 שֶׁהֵן כְּנֻגָד לְבוֹ שֶׁל אָדָם, כְּדִי שֶׁלֹּא יְהֵא טוֹרַח בְּאִסְפֵּתֵן לֹא
 לְהִגְבִּייה וְלֹא לְשַׁחוֹת: (י) הַמַּמְעִיט. מִי שְׁאֶסְף פְּחוֹת מִכָּלָם,
 הַעֲצָלִים וְהַחֲגֹרִים, "אֶסְף עֲשָׂרָה חֲמָרִים": וַיִּשְׁטְחוּ. עָשׂוּ אוֹתָן
 מִשְׁטִיחִין מִשְׁטִיחִין: (יא) טָרַם יִכְרַת. כְּתַרְגוּמוֹ "עַד לֹא פִסַּק".
 דָּבָר אַחֵר, אִינוֹ מְסַפֵּיק לְפִוסְקוֹ בְּשֵׁנוֹ עַד שֶׁנִּשְׁמַתוֹ יוֹצֵאָה:

וְהִמָּה בַּפִּתְּיָם. בַּמְבוֹרְרִים שֶׁבָּהֶם לְסִנְהֵדְרִין. וְנִכְתְּבוּ כָּלָם
 נְקוּבִים בְּשִׁמוֹת וְעַל יְדֵי גוֹרֵל, לְפִי שֶׁהַחֲשׁוֹבֵן עוֹלָה לִי"ב
 שְׁבָטִים שֶׁשָּׂה שֶׁשָּׂה לְכָל שְׁבָט וְשְׁבָט, חוּץ מִשְׁנֵי שְׁבָטִים
 שְׂאִין מַגִּיעַ אֲלֵיהֶם אֶלֹא חֲמִשָּׁה חֲמִשָּׁה. אִמֵּר מֹשֶׁה, אִין שְׁבָט
 שׁוֹמֵעַ לִי לְפָחוֹת מִשְׁבָּטוֹ זְקֵן אַחַד, מָה עֲשֵׂה, נָטַל שְׁבָעִים
 וּשְׁתֵּים פְּתִיקִין וְכָתַב עַל שְׁבָעִים "זְקֵן" וְעַל שְׁנַיִם חֵלֶק,
 וְכָרַר מִכָּל שְׁבָט וְשְׁבָט שֶׁשָּׂה, וְהָיוּ שְׁבָעִים וּשְׁתֵּים. אִמֵּר לָהֶם,
 טָלוּ פְתִיקֵיכֶם מִתּוֹךְ קַלְפֵי. מִי שֶׁעָלָה בְּיָדוֹ "זְקֵן" נִתְקַדֵּשׁ, וּמִי
 שֶׁעָלָה בְּיָדוֹ חֵלֶק אִמֵּר לוֹ, הַמָּקוֹם לֹא חָפֵץ בְּךָ: (ה) וַיִּרְץ הַנָּעַר.
 יֵשׁ אוֹמְרִים גְּרִשׁוּם בֶּן מֹשֶׁה הָיָה: (ו) כָּלָאִם. הִטַּל עֲלֵיהֶם צְרָכֵי
 צָבוּר וְהֵם כָּלִים מֵאֲלֵיהֶם. דָּבָר אַחֵר, תָּנַם אֶל בֵּית הַכֹּהֵן, לְפִי
 שֶׁהָיוּ מִתְנַבְּאִים, מֹשֶׁה מֵת וַיְהוֹשֻׁעַ מְכַנֵּס אֶת יִשְׂרָאֵל לְאָרֶץ:
 (ז) הַמִּקְנָא אֲתָה לִי. הַקְּנָאִי אֲתָה לִי, הַקְּנָאִתִּי אֲתָה מִקְנָא: לִי כְּמוֹ
 בְּשִׁבְלִי. כָּל לְשׁוֹן קְנָאָה, אָדָם הִנּוּחֵן לֵב עַל הַדָּבָר אוֹ לְנִקּוּם אוֹ

יָא יִד וַתְּדַבֵּר מְרִים וְאַהֲרֹן בְּמִשָּׁה עַל־אֲדוֹת הָאִשָּׁה הַכֹּשִׁית אֲשֶׁר לָקַח עִי בַּהֲעֵלְתָךְ
 טו כִּי־אִשָּׁה כֹּשִׁית לָקַח: וַיֹּאמְרוּ הֲרֵק אֶךְ־בְּמִשָּׁה דְבַר יְהוָה הֲלֹא גַם־בָּנוּ
 טז דְבַר וַיִּשְׁמַע יְהוָה: וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד מְכַלֵּי הָאָדָם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי
 יז הָאֲדָמָה: וַיֹּאמֶר יְהוָה פְּתָאֵם אֶל־מֹשֶׁה וְאַל־אַהֲרֹן עֲא
 יח וְאַל־מְרִים צְאוּ שְׁלֹשְׁתֶּכֶם אֶל־אַהֲלֵ מוֹעֵד וַיֵּצְאוּ שְׁלֹשְׁתָּם: וַיֵּרֶד יְהוָה
 יט בְּעַמּוּד עָנָן וַיַּעֲמֵד פֶּתַח הָאֲהֵל וַיִּקְרָא אֶהֲרֹן וּמְרִים וַיֵּצְאוּ שְׁנֵיהֶם: וַיֹּאמֶר
 שְׁמַעוּ־נָא דְבַרִי אִם־יִהְיֶה נְבִיאֲכֶם יְהוָה בְּמִרְאָה אֵלָיו אֲתוּדַע בְּחֻלּוֹם
 כ, כֹּא אֲדַבֵּר־בוּ: לֹא־כֵן עֲבַדִי מֹשֶׁה בְּכָל־בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא: פֶּה אֶל־פֶּה
 אֲדַבֵּר־בוּ וּמִרְאָה וְלֹא בְחִידָת וַתִּמְנַת יְהוָה יְבִיט וּמִדּוּעַ לֹא יֵרָאֶתֶם

תרגום אונקלוס

יד ומללת מרים ואהרן במשה על עסק אתתא שפרתא די נסיב ארי אתתא שפרתא דנסיב רחיק טו ואמרו הלחוד ברם במשה מליל יי
 הלא אף עמנא מליל ושמייע קדם יי טז וגברא משה ענותן לחדא מכל אנשא די על אפי ארעא יי ואמר יי בתפף למשה ולאהרן ולמרים
 פוקו תלתיכון למשכן זמנא ונפקו תלתיהון יח ואתגלי יי בעמודא דעננא וקם בתרע משכנא וקרא אהרן ומרים ונפקו תרויהון
 יט ואמר שמעו כען פתגמי אם יהון לכוון נביאין אנא יי בחזון אנא מתגלי להון בחלמין אנא ממלל עמהון כ לא כן עבדי משה
 בכל ביתי מהימן הוא כא ממלל עם ממלל מללנא עמה בחזו ולא בחדון ודמות יקרא דיי מסתפל ומא דין לא דחלתון

פירוש רש"י

עליו שכינה תדיר, ואין עת קבועה לדבור: צאו שלשתכם. מגיד
 ששלשתן נקראו בדבור אחד, מה שאי אפשר לפה לומר ולאזן
 לשמוע: (יח) בעמוד ענן. יצא יחידי, שלא כמדת בשר ודם, מלך
 בשר ודם כשיוצא למלחמה יוצא באוכלוסין וכשיוצא לשלום
 יוצא במועטים, ומדת הקדוש ברוך הוא יוצא למלחמה יחידי,
 שנאמר "ה' איש מלחמה" (שמות יא: כ), ויוצא לשלום באוכלוסין,
 שנאמר "רכב אלהים רבתיים אלפי שנאן" (תהלים מזמור סו שלנו: יח):
 ויקרא אהרן ומרים. שיהיו נמשכין ויוצאין מן החצר לקראת
 הדבור: ויצאו שניהם. ומפני מה משכן והפרידן ממשה, לפי
 שאומרים מקצת שבחו של אדם בפניו וכלו שלא בפניו. וכן
 מצינו בנח, שלא בפניו נאמר "איש צדיק תמים" (בראשית ה: א),
 ובפניו נאמר "כי אתך ראיתי צדיק לפני" (שם ה: טו). דבר אחר,
 שלא ישמע בניפתו של אהרן: (ט) שמעו נא דברי. אין "נא"
 אלא לשון בקשה: אם יהיה נביאכם. אם יהיו לכם נביאים:
 ה' במראה אליו אתודע. שכינת שמי אין נגלית עליו באספקלריא
 המאירה, אלא בחלום וחזיון: (כא) פה אל פה. אמרתי לו לפרש
 מן האשה, והיכן אמרתי לו, בסניני, "לך אמר להם שובו לכם
 לאהליכם ואתה פה עמד עמד" (דברים ה: לה-לו): ומראה ולא
 בחידת. ומראה זה מראה דבור, שאני מפרש לו דבורי במראית
 פנים שבו ואיני סותמו לו בחידות, כענין שנאמר ליחזקאל
 "חוד חידה וגו'" (יחזקאל ט: ט). יכול מראה שכינה, תלמוד לומר
 "לא תוכל לראת את פני" (שמות כה: מא): ותמנת ה' יביט. זה מראה
 אחרים, כענין שנאמר "וראית את אחרי" (שמות כה: מד):

(יד) ותדבר. אין דבור בכל מקום אלא לשון קשה, וכן הוא אומר
 "דבר האיש אדני הארץ אתנו קשות" (בראשית לח: ג). ואין אמירה
 בכל מקום אלא לשון תחנונים, וכן הוא אומר "ויאמר אל נא
 אחי תרעו" (בראשית טז: ז), "ויאמר שמעו נא דברי" (להלן פסוק יט),
 כל "נא" לשון בקשה: ותדבר מרים ואהרן. היא פתחה בדבור
 תחלה, לפיכך הקדימה הפתוח. ומנין היתה יודעת מרים שפרש
 משה מן האשה, רפי נתן אומר, מרים היתה בצד צפורה בשעה
 שנאמר למשה "אלדד ומידד מתנבאים במחנה" (לעיל פסוק ה),
 כיון ששמעה צפורה אמרה, אוי לנשותיהן של אלו אם הם
 נזקקים לנבואה, שיהיו פורשין מנשותיהן כדרך שפרש בעלי
 ממוני. ומשם ידעה מרים והגידה לאהרן. ומה מרים שלא
 נתפונה לגנותו, כף נענשה, קל וחמר למספר בגנותו של חברו:
 האשה הכשית. מגיד שהכל מודים ביפיה, כשם שהכל מודים
 בשחרותו של כושי. כושית. בגימטריא "יפת מראה":
 על אדות האשה. על אודות גרושיה: כי אשה כשית לקח. מה
 תלמוד לומר, אלא יש לך אשה נאה ביפיה ואינה נאה במעשיה,
 במעשיה ולא ביפיה, אבל זאת נאה בכל: האשה הכשית. על שם
 נויה נקראת כושית, כאדם הקורא את בנו נאה "כושי", כדי
 שלא תשלוט בו עין רעה: כי אשה כשית לקח. ועתה גרשה:
 (טו) הרק אף במשה. עמו לבדו דבר ה': הלא גם בנו דבר. ולא
 פרשנו מדרך ארץ: (טז) ענו. שפיל וסבלן: (יז) פתאם. נגלה
 עליהם פתאום והם טמאים בדרך ארץ, והיו צועקים מים מים,
 להודיעם שיפה עשה משה שפרש מן האשה, מאחר שנגלית

יא כב, כג לְדַבֵּר בְּעַבְדֵי בְמִשְׁהָ: וַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה בָּם וַיִּלְךְ: וַהֲעֲנַן סָר מֵעַל הָאֹהֶל
כד וַהֲנִיחַ מַרְיָם מִצְרַעַת כַּשִּׁלְג וַיִּפֶן אַהֲרֹן אֶל־מַרְיָם וַהֲנִיחַ מִצְרַעַת: וַיֹּאמֶר
אֶהְרֹן אֶל־מֹשֶׁה בִּי אֲדֹנָי אֵל־נָא תִשַׁת עָלֵינוּ חֲטָאת אֲשֶׁר נִוְאלְנוּ וְאֲשֶׁר
כה חֲטָאנוּ: אֵל־נָא תְהִי כַּמֶּת אֲשֶׁר בְּצִאתוֹ מִרְחֹם אִמּוֹ וַיֹּאכַל חֲצִי בְשָׂרוֹ:
כו וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר אֵל נָא רַפָּא נָא לָהּ:
כז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַבְיָה יָרֵק יָרֵק בְּפִנְיָהּ הֲלֹא תִכְלֹם שְׁבַעַת יָמִים עַב מִפְטוֹר
כח תִּסְגָּר שְׁבַעַת יָמִים מַחוּץ לַמַּחֲנֶה וְאַחַר תֵּאֶסְף: וַתִּסְגַּר מַרְיָם מַחוּץ
כט לַמַּחֲנֶה שְׁבַעַת יָמִים וְהָעַם לֹא נָסַע עַד־הָאֶסְף מַרְיָם: וְאַחַר נָסְעוּ הָעַם
מַחֲצָרוֹת וַיַּחֲנוּ בַּמִּדְבָּר פָּאֲרֹן:

תרגום אונקלוס

למללא בעבדי במשה כב ותקוף רוגזא דיי בהון ואסתלק כג ועננא אסתלק מעלי משפנא והא מרים חורא פתלגא ואתפני אהרן לות מרים
והא סגירת כד ואמר אהרן למשה בכעו רבוני לא כען תשוי עלנא חובא דאטפשאנא ודי סרחנא כה לא כען תתרחק דא מביננא
ארי אחתנא היא צלי כען על בסרא מיתא הדין די בה ויתסי כו וצלי משה קדם יי למימר אלהא בכעו אסי כען יתה כו ואמר יי למשה
ואלו אבוהא מנזף נזיף בה הלא תתכלם שבעא יומין תסתגר שבעא יומין מכרא למשריתא ובתר כן תתכנש כח ואסתגרת מרים
מכרא למשריתא שבעא יומין ועמא לא נטל עד דאתכנשת מרים כט ובתר כן נטלו עמא מחצרות ושרו במדברא דפארן

פירוש רש"י

דרך ארץ, שהשואל דבר מחברו צריך לומר שנים או שלשה
דברי תחנונים, ואחר כך יבקש שאלותיו: לאמר. מה תלמוד
לומר, אמר לו, השיבני אם אתה מרפא אותה אם לאו,
עד שהשיבו "ואביה ירק ירק וגו'". רבי אלעזר בן עזריה אומר,
בארבעה מקומות בקש משה מלפני הקדוש ברוך הוא להשיבו
אם יעשה שאלותיו אם לאו, פיוצא בו, "וידבר משה לפני ה'
לאמר וגו'" (שמות ד:יא), מה תלמוד לומר "לאמר", השיבני אם
גואלם אתה אם לאו, עד שהשיבו "עתה תראה וגו'" (שמות ג:לח).
פיוצא בו, "וידבר משה אל ה' לאמר יפקד ה' אלהי הרוחות לכל
בשר" (להלן כד:א-ב), השיבו "קח לך" (שם ד). פיוצא בו, "ואתחנן
אל ה' בעת ההוא לאמר" (דברים ד:א), השיבו "רב לך" (שם ד):
רפא נא לה. מפני מה לא האריך משה בתפלה, שלא יהיו ישראל
אומרים, אחותו עומדת בצרה והוא עומד ומרבה בתפלה.
דבר אחר, שלא יאמרו ישראל, בשביל אחותו הוא מאריך
בתפלה אבל בשבילנו אינו מאריך בתפלה: (כז) ואביה ירק ירק
בפניה. ואם אביה הראה לה פנים זועפות "הלא תכלם שבעת
ימים", קל וחמר לשכינה י"ד יום, אלא דיו לבא מן הדין להיות
כנדון, לפיכך אף בנזיפתי "תסגר שבעת ימים": ואחר תאסף.
אומר אני, כל האסיפות האמורות במצורעים, על שם שהוא
משלח מחוץ למחנה, וכשהוא נרפא נאסף אל המחנה, לכך
כתוב בו אסיפה, לשון הכנסה: (כח) והעם לא נסע. זה הכבוד
חלק לה המקום בשביל שעה אחת שנתעכבה למשה כשהשליך
ליאור, שנאמר "ותתצב אחתו מרחק וגו'" (שמות א:כו):

בעבדי במשה. אינו אומר 'בעבדי משה' אלא 'בעבדי במשה',
בעבדי אף על פי שאינו משה, במשה אפלו אינו עבדי, כדאי
הייתם לירא מפניו, וכל שכן שהוא עבדי, ועבד מלך מלך,
והיה לכם לומר אין המלך אוהבו חנם. ואם תאמרו איני מכיר
במעשיו, זו קשה מן הראשונה: (כב) ויחר אף ה' גם וילך. מאחר
שהודיעם סרחונם גזר עליהם נדוי, קל וחמר לבשר ודם,
שלא יכעוס על חברו עד שיודיענו סרחונו: (כג) והענן סר.
ואחר כך "והנח מרים מצרעת כשילג", משל למלך שאמר
לפדגוג, רדה את בני, אבל לא תרדנו עד שאלך מאצלך,
שרחמי עלי: (כד) נואלנו. כתרגומו, לשון אויל:
(כה) אל נא תהי אחותנו זו: פמת. שהמצרע חשוב פמת,
מה מת מטמא בביאה אף מצרע מטמא בביאה: אשר בצאתו
מרחם אמו. 'אמנו' היה לו לומר, אלא שכנה הכתוב.
וכן 'חצי בשרנו' היה לו לומר, אלא שכנה הכתוב. מאחר
שיצא מרחם אמנו, היא לנו כאלו נאכל חצי בשרנו, כענין
שנאמר "כי אחינו בשרנו הוא" (בראשית לג:כו). ולפי משמעו, אף
הוא נראה כן, אין ראוי לאח להניח את אחותו להיות פמת:
אשר בצאתו. מאחר שיצא זה מרחם אמו של זה שיש כח בידו
לעזור ואינו עוזרו, הרי נאכל חצי בשרו, שאחיו בשרו הוא.
דבר אחר, "אל נא תהי פמת". אם אינך רופאה בתפלה, מי
מסגירה ומי מטהרה, אני אי אפשר לראותה, שאני קרוב ואין
קרוב רואה את הנגעים, וכהן אחר אין בעולם. והוה "אשר
בצאתו מרחם אמו": (כו) אל נא רפא נא לה. בא הכתוב ללמדך